

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Кафедра міжнародної економіки

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Всеукраїнська
науково-практична конференція

«ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»

3 квітня 2021 року

м. Київ

Організаційний комітет:

Гуткевич С.О. – голова оргкомітету, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Національного університету харчових технологій.

Шеремет О.О. – кандидат економічних наук, доцент, директор ННІ економіки і управління Національного університету харчових технологій.

Гужва І.Ю. – доктор економічних наук, заступник директора Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України.

Артамонова Г.В. – секретар, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Національного університету харчових технологій.

Продовольча безпека в умовах глобалізації: матеріали
П 78 Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 3 квітня 2021 р.). – Київ: Національний університет харчових технологій, 2021. – 96 с.

ISBN 978-966-992-475-9

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, що стали предметом обговорення учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Продовольча безпека в умовах глобалізації».

Матеріали конференції можуть становити інтерес для наукових працівників, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто цікавиться економічною наукою.

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Богородицька Г.Є., Лук'янова В.М.

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ФРАНКОФОНІЇ ТА УКРАЇНА:

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

З ФРАНКОМОВНИМИ КРАЇНАМИ 6

Virkovska A.A.

UKRAINIAN FOOD SECURITY INDICATORS

IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Кобилянська Л.М.

РОЛЬ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ..... 13

Матвієць О.В., Муляр Т.О.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

З КРАЇНАМИ ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ АЗІЇ 15

Нагорний П.Д., Софіян В.В.

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ БОРГОМ ДЕРЖАВИ:

НЕОБХІДНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, НАСЛІДКИ 19

Ушакова О.А., Наумчук Д.О.

КОНФУЦІАНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОГО КИТАЮ 25

НАПРЯМ 2. МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Жарська І.О.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА

СТВОРЕННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ:

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД..... 29

Смирнов І.Г.

НОВІ ЯВИЩА В МІЖНАРОДНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

ПЕРІОДУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 33

Хомутенко Л.І., Тесля Н.А.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ

ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 37

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА НА МАКРО- ТА МІКРОРІВНЯХ

Андрійчук І.В., Максимів М.П.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ

ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ 41

Коренюк П.І., Марченко О.О. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	45
Кравцова С.В., Максимовська Р.П. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	47
Межова О.В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	51
Молоток І.Ф. РОЛЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	54
Свістунов О.С. КОМПЛЕКС ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ СИСТЕМАМИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	57
Соколова О.М. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	59
Ткачук Г.О. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	63
НАПРЯМ 4. РИЗИКИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА	
Гуткевич С.О. ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	68
НАПРЯМ 5. АУДИТ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА	
Бицюра Л.О., Брич Б.В. ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	71
Гаркуша Ю.А. РОЛЬ РЕНТНОЇ ПЛАТИ ЗА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ	74
Кононова О.Є. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	79

Лихін Д.А., Крамаренко І.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ІЗ ЗАПРОВАДЖЕНИМИ ДЕРЖАВНИМИ СТАНДАРТАМИ..... 83

Продіус О.І.

КОНЦЕТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ
ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ..... 86

Русавська В.А., Чеботаєва Т.С.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ
В ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ 90

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Богородицька Г.Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро*

Лук'янова В.М.

*студентка,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро*

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ФРАНКОФОНІЇ ТА УКРАЇНА: ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ФРАНКОМОВНИМИ КРАЇНАМИ

Франкофонія (фр. *La Francophonie*) – міжнародна організація співробітництва франкомовних країн світу. Головним критерієм для вступу в організацію вважають не ступінь володіння французькою мовою населення тієї чи іншої держави (хоча це вітається), а, скоріше, культурні зв'язки з Францією, які склалися впродовж десятиліть і, навіть, століть.

На інституційному рівні Франкофонія з'являється у 1970 році зі створенням об'єднання країн, яке сьогодні має назву «Міжнародна організація франкофонії» (МОФ) [1].

Міжнародною організація франкофонії має статус спостерігача в ООН з 1998 року, як і десяток інших регіональних організацій, і має постійний офіс у Нью-Йорку. Держави та уряди МОФ, яких налічується 84, представляють більше третини держав-членів Організації Об'єднаних Націй.

Серед місій цієї організації, побудованої на спільності мови і загальних цінностей, – політика в підтримку миру, демократії і дотримання прав людини; проведення багатостороннього співробітництва з метою просування французької мови, збереження культурного та мовного різноманіття; підтримка освіти, економічне співробітництво і солідарність між народами, так само як і боротьба з нерівністю.

Резолюція про співпрацю між Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародною організацією Франкофонії подається на прийняття Генеральній Асамблеї ООН кожні два роки. Вона підкреслює посилення співпраці між двома організаціями, бере до

уваги зобов'язання, підтверджені державами та урядами – членами на останньому саміті Франкофонії та нагадує про основні напрямки співпраці ООН та МОФ, які полягають у сприянні багатомовності, внеску МОФ до врегулювання кризи, підтримці миру, а також розвитку співпраці у миротворчому секторі [2].

Щодо економічного напрямку співробітництва, то в червні 2017 року була створена Економічна франкофонічна обсерваторія (Observatoire de la Francophonie économique, OFE) Монреальським університетом – через його Управління сприяння французькій мові та франкофонії – у партнерстві з Міністерством міжнародних відносин та Франкофонією (MRIF) уряду Квебеку, Міжнародної організації франкофонії та Agence universitaire de la Francophonie (AUF).

Вона надає партнерам Франкофонії – урядам, компаніям та державним та приватним організаціям – дослідження високого рівня, надійні дані та велику мережу експертних знань, присвячених проведенню економічного аналізу країн, що розвиваються, особливо африканського континенту [3].

Участь України у Міжнародній організації Франкофонії у статусі спостерігача надає нашій країні можливість бути представленою на високому рівні на конференціях міністрів та самітах Франкофонії і вести цілеспрямовану політико-дипломатичну роботу з просування інтересів України на усіх напрямках компетенції МОФ, у тому числі на двосторонньому рівні.

Також, участь нашої країни в діяльності Міжнародній організації Франкофонії розглядається як ще одне підтвердження відданості України демократичним цінностям, як свідоцтво активної міжнародної позиції України, готовності відігравати важливу роль в укріпленні демократії, захисті прав людини, забезпеченні сталого розвитку країн та регіонів.

Україна проявляє готовність брати активну участь в різноплановій діяльності МОФ і робити свій внесок у реалізацію основних завдань міжнародного порядку денного – політичного, економічного, природоохоронного, гуманітарного або безпекового характеру.

Приєднання України до МОФ було схвально сприйнято іншими її членами, що оцінили цей крок нашої держави як серйозний вияв її бажання розвивати широке міжнародне співробітництво. Зокрема, можна виділити такі країни як Туніс та Марокко [4].

У структурі зовнішньої торгівлі послугами Тунісу з Україною з 2017 року переважає імпорт. Експорт у зовнішньоторговельному обороті починаючи з 2015 року має тенденцію до зменшення від

76% до 35% у 2019. Питома вага експорту до Тунісу в загальному експорті України має стабільне значення протягом п'яти років, тоді як питома вага імпорту в загальному імпорті України має тенденцію до збільшення. Спостерігається напрям до збільшення співробітництва між країнами.

Таблиця 1

**Зовнішньоекономічні показники торгівлі
послугами України з Тунісом**

Рік	2015	2016	2017	2018	2019
ЗТО (тис. дол. США)	3057,50	2959,78	3650,24	4741,78	6643,92
ЗТС (тис. дол. США)	1591,32	665,40	-447,12	-808,16	-1962,40
Питома вага експорту в ЗТО	76,02%	61,24%	43,88%	41,48%	35,23%
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	317,07%	158,0%	78,18%	70,88%	54,40%
Питома вага експорту	0,02%	0,02%	0,01%	0,02%	0,01%
Питома вага імпорту	0,01%	0,02%	0,04%	0,04%	0,06%

Джерело: складено автором за даними [6]

У експорті послуг до Тунісу найбільшу питому вагу протягом п'яти років становили послуги, пов'язані з подорожами та транспортні послуги. Найбільші обсяги у імпорті послуг з Тунісу протягом п'яти років складали послуги, пов'язані з подорожами. Відповідно до Угоди про співробітництво в сфері туризму між Державним комітетом України по туризму та Міністерством по туризму і ремісництву Туніської Республіки, укладеної 1995 року: «Сторони створюватимуть туристам сприятливі умови для в'їзду та пересування по територіях своїх держав на основі діючих тут законів і правил» [5].

У структурі зовнішньої торгівлі послугами Марокко з Україною з 2015 по 2019 рік переважає експорт. У зовнішньоторговельному обороті експорт загалом має стабільне значення, незначні коливання в межах одного відсотка. Питома вага експорту до Марокко в загальному експорті України має тенденцію до збільшення протягом чотирьох років, лише в 2019 простежується незначне зменшення, тоді як питома вага імпорту в загальному імпорті України має стабільне значення.

Спостерігається напрям до збільшення співробітництва між країнами.

Таблиця 2

**Зовнішньоекономічні показники торгівлі
послугами України з Марокко**

Рік	2015	2016	2017	2018	2019
ЗТО (тис. дол. США)	8032,21	10111,11	13605,68	16156,96	18752,24
ЗТС (тис. дол. США)	7317,33	9160,31	12625,52	14910,34	17589,66
Питома вага експорту в ЗТО	95,55%	95,30%	96,40%	96,14%	96,90%
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	2147,15%	2026,86%	2676,22%	2492,12%	3125,97%
Питома вага експорту	0,08%	0,10%	0,12%	0,13%	0,12%
Питома вага імпорту	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%

Джерело: складено автором за даними [6]

У експорті послуг до Марокко найбільший обсяг протягом п'яти років становили послуги, пов'язані з подорожами. Зокрема, у 2007 році відбулося підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Марокко про співробітництво в галузі туризму. Також у 2009 році набрала чинності Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Марокко про безвізові поїздки громадян України і підданих Королівства Марокко, які користуються дипломатичними, службовими та спеціальними паспортами. Найбільшу питому вагу в імпорті послуг з Марокко протягом п'яти років складали державні та урядові послуги та послуги, пов'язані з подорожами.

Література:

1. Франкофонія в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://francophonie.com.ua/%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F>.
2. Постійне представництво Франції до ООН в Нью-Йорку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://onu.delegfrance.org/Francophonie-8628>.
3. Міжнародна організація франкофонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.francophonie.org/economie-244>.

4. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/mizhnarodna-organizaciya-frankofoniyi>.

5. Офіційний вебпортал парламенту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/788_006#Text.

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Virkovska A.A.

PhD in Economics,

Senior Lecturer of Economics and Economic Theory Department,

West Ukrainian National University

UKRAINIAN FOOD SECURITY INDICATORS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Every day, society faces various dangers, and, above all, the dangers associated with the health of each individual. Nowadays, people have less and less confidence in the quality of products. This is due to the deterioration of environmental conditions (increased chemicalization and industrialization of production), and genetic modification of food and low quality control in the production of food [1].

As a result, food security concerns are exacerbated.

Food security is a state of food production in a country that is able to fully meet the needs of each member of society in food of adequate quality, provided its balanced and accessible to each member of society [2].

The calculation of the level of food security requires consideration of the main indicators that are identified, namely:

- daily energy value of the human diet;
- providing the human diet with the main types of products;
- adequacy of grain stocks in state resources;
- economic availability of products;
- differentiation of food cost by social groups;
- capacity of the domestic market of individual products;
- food independence for a particular product [3].

Considering the indicator of the daily energy value of the human diet, we note that its minimum limit is 2500 kcal per day (in particular, 1375 kcal provides products of animal origin). According to the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the

average daily caloric content of the diet in the EU varies between 3400–3500 kcal, in the US – 3900 kcal [4].

Changes in the caloric content of the average daily consumption of food by the population of Ukraine during 1990–2019 are presented in Table 1.

Thus, the daily energy value of the diet in 2019 amounted to 2691 kcal and decreased compared to 2018 by 15%, which is a negative point in ensuring food security of the country. In addition, only 29.7% of the average daily ration was provided by livestock products, which is 26.3% below the established norm. According to the recommendations and standards of the WHO and the European Food Safety Authority, the Ministry of Health has approved new standards of physiological needs for essential nutrients and energy [5].

Table 1

**Dynamics of caloric content of average daily food consumption
of Ukrainians, kcal per person**

Indicators	1990	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	(+, -) 2019 to 2018
Total caloric value	3597	2661	2916	2933	2799	2742	2707	2706	2691	-15
<i>Change to marginal level, %</i>	143,9	106,4	116,6	117,3	112,0	109,7	108,3	108,2	107,6	
Products of vegetable origin	2572	2050	2183	2124	2008	1952	1926	1919	1891	-28
<i>In% to the total caloric value</i>	71,5	77,0	74,9	72,4	71,7	71,2	71,1	70,9	70,3	
Products of animal origin	1025	611	733	809	791	790	781	787	800	+13
<i>In% to the total caloric value</i>	28,5	23,0	25,1	27,6	28,3	28,8	28,9	29,1	29,7	

Source: [4]

Revised daily needs for different groups, including the caloric intake of children and adolescents, adults, pregnant women and workers with particularly heavy physical labor. Although during 2000–2019 the share of consumption of products of animal origin

increased from 23% to 29.7%, but it was lower than the established norm (55% of the daily diet). As the low level of income does not allow Ukrainians to eat properly, so their diet can be considered unbalanced (in accordance with the requirements of the Ministry of Health of Ukraine on healthy eating).

The basis of a healthy lifestyle is a balanced diet, and changing its diet is an effective method of disease prevention and treatment. According to the Ministry of Health of Ukraine, the population consumes excessive amounts of fat, which leads to cardiovascular and cancer diseases. The most serious public health challenge in the 21st century is obesity (especially childhood). In Ukraine, it has already reached a dangerous level and covered 50% of the population. According to recent WHO researches, overweight is one of the factors in the high mortality rate from coronavirus COVID-19 [4].

Indicators that characterize the state of food security of country (region) are calculated by the following main groups of food products: bread and bakery products; potato; vegetables, melons; fruits, berries and grapes; sugar; oil; meat and meat products; milk and dairy products; fish and fish products; eggs [3]. At the same time, the assessment of the provision of the human diet with the main types of products involves the ratio of the actual consumption of certain types of food in the consumer basket with the rational norms of consumption [5]. However, the effectiveness of the assessment depends on updating the adopted rational consumption norms, which in Ukraine is not carried out in a timely manner. A situation where the ratio between actual and rational consumption is equal to one is considered acceptable.

References:

1. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу. URL: <https://bakertilly.ua/news/id44424>.
2. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
3. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» № 1379 від 05.12.2007 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF>.
4. Інформаційно аналітична оцінка щодо стану продовольчої безпеки в Україні. URL: https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/stanAPK_pdf_zvity/%D0%90%D0%9F%D0%9A%202020/%20%D0%B7%D0%B0%202019%20%D1%80%D1%96%D0%BA_1.pdf.

5. Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії. Наказ МОЗ, Норми від 03.09.2017 №1073 (Статус: чинний). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/re31074>.

Кобилянська Л.М.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій*

РОЛЬ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Продовольча безпека залишається однією з основних складових національної безпеки України та гарантує фізичну, економічну доступність продовольства для населення в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості. Сприятливі природні і кліматичні умови, ресурси та багаторічний досвід ведення сільськогосподарського виробництва є визначальними факторами розвитку вітчизняного аграрного сектору і основними передумовами розвитку харчової галузі промисловості, що забезпечують зростання української економіки. Харчова промисловість, як стратегічно важлива галузь виробництва національного господарського комплексу України, задовольняє потреби споживачів у необхідних продуктах харчування. Серед чинників, що визначають рівень продовольчої безпеки України – регулювання співвідношення показників самозабезпечення та імпорту; рівень розвитку вітчизняної переробної промисловості, купівельна спроможність населення, впровадження інновацій, матеріальна, фінансова, інвестиційна складові, рівень державної підтримки.

З огляду на збільшення чисельності населення в світі, політичні, економічні негаразди, нераціональне використання сільськогосподарських угідь та зміни кліматичних умов перед державами все актуальніше постає питання забезпечення глобальної продовольчої безпеки, що потребує збільшення обсягів виробництва продуктів харчування. Згідно зі статистикою, кожна восьма людина в світі голодує через відсутність їжі. Переважна кількість такого населення проживає в країнах Африки, Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Багатьом країнам світу притаманна проблема так званого «прихованого голоду», коли через неповноцінний раціон

харчування не забезпечуються енергетичні показники та надходження необхідних макро- та мікроелементів, вітамінів до організму людини. Понад 1 млрд. осіб у світі має проблеми зі здоров'ям через незбалансоване харчування, тому досягнення високих стандартів безпеки харчування і захист здоров'я споживачів залишаються актуальними проблемами навіть серед розвинутих країн світу.

Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index) – індекс, котрий розраховується і публікується виданням The Economist. Згідно з методикою розрахунку, до уваги береться понад 28 показників, що враховують фінансову та фізичну доступність продовольства для населення, а також якість та безпеку продуктів харчування. Відповідно до показників Глобального індексу продовольчої безпеки за 2020 рік, Україна посіла у глобальному рейтингу 54 місце (63 бали) серед 113 країн світу [1].

8 лютого 2020 р. Україна увійшла до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН. Комітет, створений у 1974 році, є однією зі структурних складових Генеральній Асамблеї ООН та відіграє роль міжнародної міжурядової платформи співпраці з Економічною і Соціальною Радою ООН (ЕКОСОР) та Конференцією Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО). Співробітництво України в Комітеті зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН надає додаткові можливості співпраці з міжнародними організаціями та участі у вирішенні питань світової продовольчої безпеки.

Україна залишається однією з провідних світових держав-експортерів сільськогосподарської продукції – соняшникової олії, ячменю, кукурудзи, пшениці, сої, ріпаку. В цьому сенсі, перспективними є ринки збуту країн Латинської Америки, Африки, Китаю. Водночас, такі чинники як освоєння нових ринків збуту, зростаючий попит на продукти харчування у світі, значний рівень конкуренції на світовому ринку між виробниками продовольства, сприяють розвитку харчової промисловості України як експорто-орієнтованої галузі. Існують значні шанси розвитку експортної діяльності харчової промисловості завдяки освоєнню ринків збуту таких держав як Ізраїль, Китай, США, Велика Британія, Монголія, Туреччина, а також країн Європейського Союзу, зокрема, Польщі, Чехії, Німеччини.

Продовольча безпека країн є запорукою забезпечення державного суверенітету, високого рівня життя населення, відтворення людських ресурсів. Аграрний сектор і харчова промисловість України спроможні задовольнити потреби досить

місткого внутрішнього ринку у сільськогосподарській продукції чи продуктах харчування, а також зростання обсягів експорту, таким чином здійснивши вагомий внесок у вирішення питання забезпечення світової продовольчої безпеки. Однак, участь країни у цьому процесі визначатиметься рівнем розвитку сільського господарства та його інфраструктури, фінансування, кредитування приватних господарств, підтримки державою експортоорієнтованого виробництва, адаптації українських виробників до міжнародних стандартів якості продуктів харчування. Перспективним для України є виробництво органічної сільськогосподарської продукції, яка має значний попит на світовому ринку збуту.

Література:

1. Global Food Security Index (GFSI). Rankings and trends. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/index>

Матвієць О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Хмельницький національний університет*

Муляр Т.О.

*магістр,
Хмельницький національний університет*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Зовнішньоторговельне співробітництво є однією з найважливіших складових зовнішньоекономічних відносин України, особливо за умов стрімкого розвитку процесів глобалізації, що зумовлює актуальність завдань, пов'язаних з пошуком нових джерел зміцнення конкурентоспроможності, а також партнерів, у співпраці з якими можна було б прискорити модернізацію та розвиток економіки. Зростання залежності національної економіки від зовнішніх впливів актуалізує питання створення геоекономічної стратегії розвитку держави як повноцінного суб'єкта світових господарських процесів з метою підвищення

ефективності багатостороннього співробітництва та ширшої участі у міжнародних і регіональних інтеграційних проектах.

Досить важливим питанням, в даному контексті, є правові аспекти торговельно-економічного співробітництва України з країнами Північно-Східної Азії, оскільки ці країни є потенційні партнери для української економіки у XXI столітті. Вони можуть стати значними ринками для двохсторонньої торгівлі продукцією. Відносини між Україною та даним регіоном позбавлені політичних проблем та розбіжностей і відзначаються спільністю поглядів та позицій з багатьох міжнародних питань. Під Північно-Східною Азією прийнято поділяти такі країни як Японія, КНР (включно з Тайванем) та Республіка Корея [1].

Відзначимо, що до основних документів, що визначають правові аспекти двохстороннього торговельно-економічного співробітництва України та Японії можемо віднести:

1. Угоду у формі обміну листами Міністрів закордонних справ України та Японії з питань правонаступництва двох держав стосовно договорів та угод (25.03.1995 р.).

2. Меморандум щодо діяльності Українсько-японського комітету зі співробітництва на рівні міністрів закордонних справ (1.07.2006).

3. Спільну заяву щодо українсько-японського глобального партнерства (19.01.2011 р.).

4. Угоду про сприяння та захист інвестицій між Україною та Японією (набрала чинності 26.11.2015 р.) [2].

Важливу роль у становленні нормативно-правових відносин між Україною і Японією відіграли регулярні контакти на рівні глав держав і створення договірно-правової бази двосторонніх відносин. 22–25 березня 1995 р. відбувся перший в історії незалежної України візит Президента Л. Кучми в Японію, головним результатом якого стало підписання 23 березня 1995 р. угоди про правонаступництво двох держав. Дана подія стала основним фундаментом для подальшого розвитку.

Особливу роль у формуванні якісно нового рівня діалогу відігравали постійні офіційні візити президентів України до Японії. Під час цих зустрічей сторони обговорили двосторонні і міжнародні відносини про утворення японсько-українського комітету зі співробітництва на міністерському рівні для координації співпраці у сферах торговельно-економічної співпраці.

Вперше в історії дипломатії Японії особливу увагу було приділено країнам організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ. У рамках механізму відбувалися як консультації на високому рівні, так і проведення семінарів щодо сприяння

торгівлі та інвестицій. Як наслідок, у грудні 2015 року у Белграді відбулася зустріч по лінії ГУАМ+Японія. За результатами цієї зустрічі було підписано програму щодо співробітництва в майбутньому. Цей документ передбачає такі сфери співпраці торговельно-економічного співробітництва на основі принципів міжнародного права, розробка практичних програм між Японією і країнами ГУАМ, співпраця у сферах взаємного інтересу, продовження діалогу щодо просування цілей формату ГУАМ+Японія.

Щодо українсько-китайських відносин, то загалом, чинна договірно-правова база на сьогодні налічує 246 основних документів та в цілому відповідає станові двосторонньої взаємодії. Можемо виділити основні акти, що регулюють торговельно-економічні відносини між Україною та Китаєм:

1. Спільна (Київська) Декларація між Україною та КНР (06.09.94 р.).

2. Спільна (Київська) Декларація про зміцнення дружби і всебічного співробітництва в XXI столітті (21.07.2001 р.).

3. Спільна (Пекінська) декларація України та КНР (18.11.2002 р.), Спільна заява України та КНР щодо всебічного підвищення українсько-китайських відносин дружби та співробітництва (02.09.2010 р.).

4. Програма розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014–2018 рр. (всі три документи – 05.12.2013 р.) [3].

Проаналізувавши нормативно-правову базу, що регулює питання експорту та імпорту України – КНР, доцільним буде виділити Угоду між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про торговельно-економічне співробітництво. Цей документ був укладений між Україною та КНР і покликаний регулювати економічні аспекти співпраці. Також було встановлено режим найбільшого сприяння щодо стягнення мита на експортні та імпортні товари двох країн, податків та інших внутрішніх зборів.

Розвиток активного економічного співробітництва між двома країнами припав на період 1994–2004 рр. та був відновлений починаючи з 2010 р. Економічне співробітництво у сфері торгівлі товарами та послугами регулюється Угодою між Урядами України та Китаю та націлене на створення сприятливих умов щодо проходження митних бар'єрів при здійсненні експортно-імпортних операцій [4].

Одним із міжнародних документів в цій сфері є Договір про валютний своп для валют китайський юань/українська гривня між Національним банком України та Народним банком Китаю, що був підписаний у 2018 р. і буде чинним впродовж трьох років.

Валютний своп являє собою обмін валютами з наступним зворотнім обміном за курсами, узгодженими сторонами, і його використовують центральні банки при наданні ліквідності в національній валюті. Тобто цим договором утверджується обсяг коштів, що підлягають обміну між Україною та КНР за фіксованим курсом [5].

Ще одним стратегічним партнером для України є Республіка Корея. З моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною та Кореєю підписано низку міжнародно-правових документів, які регулюють взаємовідносини між двома країнами у економічній та торговельній сфері.

Підписання Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Корея 10 лютого 1992 р. стало відправною точкою у створенні договірної бази та правовому закріпленні двосторонніх відносин у різноманітних сферах.

До основних договорів, що регулюють правові аспекти торговельно-економічного співробітництва належать:

1. Комюніке про встановлення дипломатичних відносин (10.02.1992 р.).

2. Торговельна Угода між Урядом України та Урядом Республіки Корея (25.04.1997 р.).

3. Протокол між Урядом України та Урядом Республіки Корея про взаємний доступ на ринок товарів та послуг (20.02.2002 р.).

4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Корея про співробітництво та взаємну допомогу у митних справах (27.04.2004 р.).

Важливим механізмом двостороннього торговельно-економічного співробітництва є діяльність Міжурядової українсько-корейської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва (2008 р.).

Під час діяльності українсько-корейської комісії було досягнуто досить високого рівня співробітництва між законодавчими органами обох держав. Верховною Радою України (ВРУ) та Національною Асамблеєю Республіки Корея. У Верховній Раді України створена Депутатська група ВРУ з міжпарламентських зв'язків з Республікою Корея (створена 26.02.2015 р., нараховує 20 осіб), в парламенті Республіки Корея та діє парламентська група дружби «Корея-Україна» [6].

Таким чином, розвиток стратегічного партнерства та зовнішньоторговельного співробітництва повинні стати невід'ємними складовими геоекономічної стратегії України і бути зорієнтованими на забезпечення відкритості, як результат більшої

конкурентоспроможності та всеохоплюючої ефективності економічного розвитку країни.

Література:

1. Пріоритети політики України щодо країн Азії : аналіт. доп. / А.З. Гончарук, А.М. Кобзаренко, О.К. Микал; за заг. ред. О.В. Литвиненка. – Київ : НІСД, 2011.
2. Аналіз поточного стану двосторонніх відносин Україна-Японія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/> (дата звернення: 09.11.2020).
3. Договірно-правова база українсько-китайських відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/?country=chi (дата звернення: 09.11.2020).
4. Захарін С.В. Активізація українсько-китайського економічного співробітництва / С.В. Захарін, Лі Інін, Ван Веньцян // Науковий вісник Мукачевського державного університету. Серія Економіка. – 2016. – Вип. 2(6). – С. 28–32.
5. Нікітенко Р. Правове регулювання імпортно-експортних відносин між Україною та Китаєм [Електронний ресурс] / Р. Нікітенко. – Режим доступу: <https://sinologist.com.ua/nykitenko-r-pravove-regulyuvannya-importno-eksportnyh-vidnosyn-mizh-ukrayinoyu-ta-kytayem/> (дата звернення: 09.11.2020).
6. Офіційний сайт Посольства України в Республіці Корея [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://korea.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/400-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-korejeju> (дата звернення: 10.11.2020).

Нагорний П.Д.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту,
Хмельницький торговельно-економічний інститут*

Софіян В.В.

*магістр,
Хмельницький торговельно-економічний інститут*

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ БОРГОМ ДЕРЖАВИ: НЕОБХІДНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, НАСЛІДКИ

Державний борг – один із найвагоміших критеріїв, який характеризує стан національної економіки та безпеки країни. За результатами аналізу структури державних боргів більшості країн світу, навіть розвинених, можна зробити висновок про існування значної частки їх зовнішнього боргу.

Практично кожна країна світу стикалась із необхідністю зовнішнього фінансування, проте не для кожної країни світу цей процес виявився позитивним, зокрема для України. Агресія Росії, розрив економічних зв'язків, скорочення внутрішнього споживання разом із відсутністю розвитку перспективних галузей промисловості та політична нестабільність призвели до поглиблення експлуатації сировинної бази України, втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції та зниження загального рівня життя населення, що привело до фінансової нестабільності в Україні, зростання зовнішнього боргу до безпрецедентних обсягів.

Ця ситуація загострила проблему соціально-економічного розвитку та боргової безпеки держави.

Державний борг є важливою складовою фінансової системи країни, що утворюється внаслідок мобілізації фінансових ресурсів на національному та світовому фінансовому ринках. На сьогодні трактування економічного змісту категорії державний борг здійснюється з багатьох аспектів. Макконелл К. та Брю С. дають таке визначення державному боргу: "Національний або державний борг – це загальна сума всіх дефіцитів і позитивних сальдо бюджету, накопиченого за всю історію країни" [1]. З іншого боку, вони трактують державний борг як величину, на яку державні витрати перевищують надходження в конкретному році, а також відзначають, що державний борг в звичайному значенні охоплює далеко не весь державний сектор.

Наявна заборгованість значно впливає на боргову безпеку країни.

Боргова безпека – це певний рівень внутрішньої та зовнішньої державної та гарантованої державою заборгованостей, який задовольняє потреби держави у фінансових ресурсах, є достатнім для вирішення нагальних соціально-економічних потреб і поступального економічного та соціального розвитку країни, забезпечує захист інтересів усіх учасників боргових відносин від внутрішніх та зовнішніх ризиків, викликів та загроз, а також не загрожує втратою суверенітету, руйнуванням вітчизняної фінансової системи, виникненням боргової кризи, оголошенням суверенного дефолту [1–8].

Головними чинниками, що впливають на рівень боргової безпеки, є структура заборгованості в часовому та валютному вимірах, вартість їх обслуговування, ефективність використання внутрішніх та зовнішніх запозичень, оптимальне співвідношення між ними [1; 2; 5; 7].

До основних зовнішніх загроз фінансової безпеки належать [9]: постійне наростання нестійкості світової економічної системи; використання фінансових інструментів тиску в конкурентній боротьбі за вигідне місце на міжнародній арені; інтернаціоналізація світового господарства, залежність національних економік; нестійкість міграційних потоків фінансового та виробничого капіталу; залежність внутрішніх бюджетно-фінансових процесів від кон'юнктури ринку; нездатність світових фінансових інститутів регулювати несприятливі фінансові процеси; небезпеки впливу світових фінансових криз; кримінальна складова фінансової сфери, що полягає у відтоку фінансових ресурсів у тіньову сферу; зростання зовнішнього боргу та боргові кризи.

Платоспроможність будь-якої країни, в тому числі й України, залежить від трьох складових: валового внутрішнього продукту; експортного потенціалу; валютної ліквідності [10, с. 114].

Валютною ліквідністю являється спроможність країни забезпечити своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань прийнятними для кредитора платіжними засобами [1, с. 246].

Структура міжнародної валютної ліквідності включає в себе офіційні валютні резерви, золоті резерви, резервну позицію в МВФ, рахунки в СДР, боргові цінні папери та інші ліквідні активи зовнішньоекономічної діяльності.

Для України чинниками дестабілізації державних фінансів стали продовження гібридної війни з боку РФ, глобалізаційні процеси на міжнародних ринках, зниження обсягу експорту товарів та послуг, зменшення прогнозованих темпів зростання реального ВВП, високий рівень корупції в країні, суспільно-політичний популізм, незадовільні темпи реформування.

У борговій сфері це проявляється у перевищенні передбачених чинним українським законодавством граничних меж боргових показників, суттєвому посиленні бюджетного ризику.

Надмірне залучення іноземних кредитів країнами при послабленні уваги до проблеми раціонального використання отриманих ресурсів призводить до виникнення проблеми заборгованості держав світу, як тих, що розвиваються, так і економічно розвинених.

Зовнішній борг – це фінансові зобов'язання держави (зовнішні позики та несплачені за ними відсотки) стосовно іноземних кредиторів. Він формується сумарними зовнішніми зобов'язаннями держави незалежно від валюти вираження й місця придбання. Зростання зовнішнього боргу постійно спонукатиме державу до здійснення дефолту [11, с. 34].

За структурою зовнішній борг розрізняють за строками, термінами сплати; за валютою, грошовими одиницями; за джерелами утворення – заборгованість державним, міжнародним або приватним інститутам [12, с. 324].

Чинники, які зумовлюють проблему зовнішньої заборгованості: невеликі обсяги внутрішніх заощаджень, від'ємне сальдо за торговельними операціями, значний імпорт капіталу за відсутності власних ресурсів та інші.

Зовнішній борг породжує проблему його обслуговування, яка включає амортизацію (виплату основної суми) та виплату відсотків [13, с. 44].

Зобов'язання з обслуговування зовнішнього боргу виконуються або за рахунок експортної виручки і скорочення імпорту, або через нові запозичення.

На час здобуття незалежності Україна не мала зовнішнього державного боргу, проте вона успадкувала значну частку внутрішніх зобов'язань фінансових інституцій колишнього СРСР, зокрема Держбанку. У наступні роки відсутність дієвих ринкових реформ, неефективне державне управління вітчизняною економікою спричинили швидке нарощування державних боргових зобов'язань як перед зовнішніми, так і перед внутрішніми кредиторами. На нашу думку, доцільно розмежовувати чотири основні етапи формування зовнішнього державного боргу України.

Перший етап тривав з 1991 по 1999 роки. Україна започаткувала співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями (МФІ) та заклала підвалини державної боргової політики.

У 1992 році під державні гарантії залучено було 396 млн дол., у 1993 році цей показник зріс у вісім разів (3,624 млрд дол., що становило 12,2% від ВВП).

На кінець 1997 року зовнішній державний борг України уже становив 10,3 млрд дол.

Другий етап розпочався у 1999 році і тривав до осені 2008 року. У цей час в Україні було проведено реструктуризацію її боргових зобов'язань та здійснено перехід до зваженої політики управління державним боргом. У 1999 році державний борг зріс до 15,3 млрд дол., що перевищило критично допустимий рівень (60% від ВВП).

Наступний етап: осінь 2008 р. – 2013 р. Цей період характеризувався поверненням до позик від МФІ та стрімким зростанням державного боргу України. Усе це спричинило небачені до того виплати за зовнішнім боргом: 3,7 млрд дол. у 2012 році і 5,7 млрд дол. у 2013 році.

Останній етап, який триває сьогодні, розпочався у 2014 році. Його особливістю є поглиблення боргової залежності України від зовнішніх кредиторів та виникнення переддефолтної ситуації. Особливістю сучасного етапу вітчизняної боргової політики є тенденційне нарощування обсягу державного та гарантованого державою боргу України (табл. 1). В той же час, загальна сума державного боргу, приведена до еквіваленту проте з 2016 року сума державного боргу почала знову зростати і наразі становить 82,8 млрд. дол. станом на 01.01.2020.

Наявність державного боргу є однією з умов існування будь-якої держави на різних етапах її існування. З розвитком суспільства і держави, розширенням її функцій зростає потреба у фінансах, які необхідні для покриття витрат, що виникають у держави, і виконання поставлених перед нею завдань.

Таблиця 1

**Структура сукупного державного боргу
01.01.2013– 01.01.2020 рр.**

Періоди	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу, млрд. грн.	515,5	584,8	1100,8	1572,2	1929,8	2141,7	2168,4	1990,8
Державний борг	399,2	480,2	947,0	1334,3	1650,8	1833,7	1860,3	1750,4
Внутрішній борг	190,3	257,0	461,0	508,0	670,6	753,4	761,1	814,2
Зовнішній борг	208,9	223,3	486,0	826,3	980,2	1080,3	1099,2	936,1
Гарантований державою борг	116,3	104,6	153,8	237,9	278,9	308,0	308,2	240,4
Внутрішній борг	16,2	27,1	27,9	21,5	19,1	13,3	10,3	11,3
Зовнішній борг	100,1	77,4	125,9	216,5	259,8	294,7	297,8	229,1

Причинами виникнення державного боргу на сьогоднішній день є продовження гібридної війни з боку РФ; глобалізаційні процеси на міжнародних ринках; зниження обсягу експорту товарів та послуг; зменшення прогнозованих темпів зростання реального ВВП; високий рівень корупції в Україні; суспільно-політичний популізм; незадовільні темпи реформування і т. д.

Література:

1. Buchanan J. Democracyin Deficit : The Political Legacy of Lord Keynes / J. Buchanan, R. Wagner. New York : Academic Press, 1977. 208 p.
2. Guide lines for Public Debt Management: Accompanying Document Prepared by the Staffs of the International Monetary Fundand the World Bank Approved by V. Sundararajan and Kenneth G. Lay November 21, 2002. URL: <http://www.imf.org/external/np/mae/pdebt/2002/eng/pdf/112102.pdf> (дата звернення: 01.09.2020).
3. J.P. Morgan Perspectives. Ten Years After the Global Financial Crisis: A Changed World. URL: jpmorgan.com/research/email/dlnn2ndh/DFgaHwGYkN9_J2Mvgo3bDQ/GPS-2760885-0 (дата звернення: 01.09.2020).
4. Lerner A.P., Ben-Shahar H. The Economics of Efficiency and Growth : Lessons from Israel and the West Bank. Ballinger, 1975. Vol. 85. P. 473–492.
5. Missale A. The Debt Burden and Debt Maturity / A. Missale, O. Blanchard // American Economic Rewiew. 1994. – Vol. 84. – P. 309–319.
6. The Joint World Bank-IMF Debt Sustainability Framework for Low-Income Countries: Electronic resource / International Monetary Fund. April, 2017. URL: <http://www.imf.org/About/Factsheets/Sheets/2016/08/Debt-Sustain-ability-Framework-for-Low-Income-Countries?pdf=1> (дата звернення: 01.09.2020).
7. World Economic Outlook, April 2019. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/03/20/worldeconomic-outlook-april-2019> (дата звернення: 01.09.2020).
8. Анисимов С.А. Бюджетная политика как источник экономического роста / С.А. Анисимов, В.А. Максимов // Финансы. 2005. – № 1. – С. 16–18.
9. Бабич А.М. Финансы. Денежное обращение. Кредит : [учебник для вузов] / А.М. Бабич, Л.Н. Павлова. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. 687 с.
10. Козюк В.В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України : [монографія] / В.В. Козюк. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 238 с.
11. Якименко Ю. та ін. Україна 2017–2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки). – Київ : Центр Разумкова, 2018. – С. 1–72. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_mid_Forecast.pdf (дата звернення: 01.09.2020).
12. Фасолько Т.М. Моделювання взаємозв'язку між державним боргом та бюджетним дефіцитом в контексті забезпечення платоспроможності країни. *Університетські наукові записки*. 2016. № 4. С. 246–255. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2016_4_28 (дата звернення: 01.09.2020).
13. Шпенюк О.Є. Управління державним боргом в умовах посилення зовнішніх ризиків [Електронний ресурс] / О.Є. Шпенюк // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 1. – С. 41–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprogr_2013_1_5 (дата звернення: 01.09.2020).

Ушакова О.А.

*викладач, спеціаліст вищої категорії,
кандидат економічних наук,
ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП»*

Наумчук Д.О.

*студентка,
ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж НУВГП»*

КОНФУЦІАНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОГО КИТАЮ

У сучасному світі в умовах економічних, соціальних та політичних криз відбувається кристалізація націй, суспільств, виокремлення національних культур тощо. Існування й можливість затвердження в геополітичному просторі етно-культурних цивілізацій сприяє виявленню й закріпленню універсальних правил і норм, що сприятимуть встановленню добросусідських відносин між глобальними етнічними спільнотами, культурами. Соціально-економічні відносини та соціально-політична структура суспільства Китаю є такими, що суспільні цінності традиційно мають перевагу на індивідуальними, тому надзвичайно міцною є державна соціальна політика.

Конфуціанство – це китайська етично-філософська школа, основа китайського способу життя, принцип організації суспільства, засновником якої був китайський філософ Кунфу-цзи, відомий на Заході як Конфуцій, який жив у 551–479 роках до н. е. Спираючись на давні традиції, Конфуцій розробив концепцію ідеальної людини, якій притаманні гуманність, почуття обов'язку, повага до старших, любов до людей, скромність, справедливість, стриманість тощо. Проповідуючи ідеальні стосунки між людьми, в сім'ї та в державі, Конфуцій виступав за чіткий ієрархічний розподіл обов'язків між членами суспільства. Конфуціанство вважало основою соціального устрою моральне самовдосконалення індивіда й дотримання норм етикету, проголошувало владу правителя священною, а метою державного управління – інтереси народу. Після утвердження у II столітті до н. е. конфуціанства як головної ідеології розбудови китайського суспільства основним принципом «китайської мрії» стала теза: «Отримати освіту і стати чиновником» [3].

На цей час конфуціанство впевнено продовжує використовувати власний соціально-модернізаційний і політичний

потенціал в організованому, масштабному та продуктивному управлінні економікою Китаю, визначає його характер та справляє значний вплив на формування рушійних сил. Консервативними конфуціанськими цінностями є соціальна гармонія, патріотизм та моральний порядок, що свідчить про своєрідність та оригінальність економічної думки Китаю, що позначається і на побудові цієї країною міжнародних економічних відносин та загальній стратегії сучасної зовнішньої політики.

Китайська цивілізація серед неєвропейських цивілізацій зуміла створити ефективну економіку західного зразка. Запорукою тому стало запозичення західного досвіду, що не суперечило національним особливостям Китаю та не послабляло національну самоідентичність країни. Так, глобалізаційні процеси викликали потужний вплив з боку Заходу на культурно-історичні заходи Китаю. Вестернізація, нав'язування західної масової культури стали певною мірою загрозою для китайської самоідентичності. Незважаючи на усталену систему духовних цінностей, останні все ж таки зазнають змін.

Історія конфуціанства є чи не найдревнішою з-поміж усіх світових релігій. Фактично весь період власного генезису конфуціанство мало статус державної релігії. Попри це конфуціанство досить чітко виявляє своє ставлення до таких прагматичних понять, що мають економічну природу, як багатство, бідність, конкуренція, потреба, вигода, економічна політика тощо. Однією із найбільш універсальних економічних проблем, що знаходить своє відображення у канонічних текстах конфуціанства, є дуалістична проблема «багатства-бідності». Конструкції традиційної ринкової економіки передбачає демократичність і свободу у суспільстві, а також конкурентний механізм взаємодії, проте конфуціанство робить акцент на етичній системі особистісних цінностей. Усе інше – похідне і другорядне. Повною мірою це стосується державних справ і економіки, адже людині не потрібно перейматися державними та економічними проблемами, оскільки вони самостійно прийдуть до стану процвітання та гармонії після того, як народ впорядкує свою поведінку та систему цінностей. Парадоксальність цих поглядів полягає у тому, що економічна рівновага розглядається як прямий, автономний, запрограмований наслідок моральності [2].

У головній книзі конфуціанства «Бесіди і судження» (Лунь Юй) зазначено, що багатство і знатність – це те, чого прагнуть люди. Те, що ненавидять люди – це бідність і підлість. Знаково, що конфуціанство не відкидає багатство в принципі, а лише надає йому варіативності у трактуванні: багатство, набуте

нечесним шляхом – зло; набуто доброчесним способом – певний особистісний економічний пріоритет [2].

Боротьба з бідністю у конфуціанстві виглядає як утопічна, революційна і цілком комуністична ідея, що суперечить фундаментальним принципам економіки ринкового типу: правителям царств потрібно забезпечити рівномірність у розподілі матеріальних благ. Так воно і відбувається в сучасному світі.

У сучасному світі ці поняття мають такі значення: багатство – це щось дуже значне, важливе і цінне; бідність – це неможливість прогодувати свою родину, дати освіту дітям чи забезпечити сім'ю якісним медичним обслуговуванням [1]; конкуренція – це економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків; потреба – це необхідність у чомусь, бажання володіти певними речами, відчуття нестачі, якщо бажання залишається незадоволеним; вигода – це те, що дає добрі наслідки в чому-небудь якийсь зиск тощо, зручність; економічна політика – це система заходів, методів, інструментів і форм державного впливу на соціально-економічні процеси.

Канонічні тексти конфуціанства характеризуються відносно невисоким рівнем їхньої насиченості базовими економічними категоріями у сучасній змістовній інтерпретації. Водночас, там же чимало місця відведено трактуванню змісту, принципів і навіть, частково, методичних засад економічної політики держави. Найбільш виразний та акцентований зріз суті та принципів економічної політики держави віднайдено в канонічному творі «Чжун юн» [4]. Будь-яке вдосконалення в сфері управління має починатися із самовдосконалення. Людей для управління економікою слід підбирати не за вміння, досвід, стан у суспільстві, а виключно за особистісною ознакою.

Соціально-економічна модель Китаю в умовах світової глобалізації базується на таких головних принципах конфуціанської філософії господарювання: дотримання традиційних особливостей менталітету нації; гармонізація взаємин між владною вертикаллю та суспільною горизонталлю як ідейна основа розбудови громадянського суспільства китайського (конфуціанського) типу; орієнтація на загальне благо, процвітання народу і держави; єдність етичного і поетичного. Унікальність китайської моделі господарювання полягає в тому, що конфуціанська теорія управління прагне до ідеалу – «золотої середини». Таке прагнення виявляється, насамперед, у поєднанні різних форм власності і різних політичних принципів. Сучасні китайські економічні реформи, як чинник модернізації та

стабілізації здійснюються в контексті китайської парадигми економічного розвитку, що базується на ідеях Ден Сяопіна («одна держава – дві системи») та Ху Цзіньтао (гармонійного суспільства, інноваційної держави) з урахуванням принципів конфуціанської філософії господарювання: «переходити річку, нащупуючи камені», «і добре, і швидко», «перегнати, не наздоганяючи». Результатом застосування конфуціанської моделі господарювання є ті економічні показники, які сьогодні демонструє Китай, входячи у світовий економічний простір, займаючи у ньому лідерські позиції [5]. Таким чином, економічна глибина філософсько-етичної системи, що пережила тисячоліття, визначається не лише кількістю згадувань у канонічних текстах.

Отже, конфуціанство є значимим прикладним аспектом сучасного життя Китаю. Глобалізаційні проблеми в сучасному Китаї викликали подвійний ефект: з одного боку, вони обумовили прискорений економічний розвиток, зорієнтований на зміцнення індустріальної бази та досягнення кінцевої місії – глобального економічного лідерства, а з іншого – посилили залежність від світових фінансово-економічних криз, проблему духовної кризи.

На цей час китайське суспільство перебуває в стадії прискореного, динамічного розвитку, в пошуку нових економічних стратегій майбутнього. Модернізації зазнає і конфуціанство, яке гнучко пристосовується до сучасних реалій. Однак в умовах глобалізації конфуціанські принципи залишаються основою національної ідентичності, продовжують складати основу архетипу китайського народу.

Література:

1. Бідність. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Бідність (дата звернення: 02.10.2020).

2. Восьний К. З. Конфуціанство і сучасна економіка: зв'язки, паралелі, суперечності. URL: <https://docplayer.net/71256076-Docent-kafedri-ekonomich-noyi-teoriyi-ternopilskogo-nacionalnogo-ekonomichnogo-universitetu.html> (дата звернення: 10.11.2020).

3. Конфуціанство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Конфуціанство> (дата звернення: 02.10.2020).

4. Конфуцианский трактат «Чжун юн»: Переводы и исследования. Составитель А.Е. Лукьянов; Отв. редактор М.Л. Титаренко. Переводы с китайского Д. Конисси, В.Г. Бурова, А.Е. Лукьянова, В.Б. Югай. Москва : Восточная литература, 2003. 247 с.

5. Школа Конфуція Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://if.kubg.edu.ua/struktura/2011-06-23-12-44-46/2015-08-31-08-37-29/naukovi-shkoly.html> (дата звернення: 10.11.2020).

НАПРЯМ 2. МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Жарська І.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу,
Одеський національний економічний університет*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СТВОРЕННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В Європі логістичні центри (ЛЦ) вперше з'явилися на початку 1960-х років, а широкого поширення набули у 70–80-ті роки ХХ ст. Оскільки існуюча на той момент інфраструктура не дозволяла повною мірою забезпечувати переробку зростаючих обсягів вантажообігу, а розвиток автомобільних і залізничних шляхів вимагав значних інвестицій з тривалим терміном окупності, то був знайдений альтернативний шлях, а саме, створення транспортно-логістичних центрів, які надавали компаніям широкий спектр логістичних послуг. Розвиток ЛЦ активно підтримувався центральними та регіональними органами влади, оскільки давав можливість вирішувати соціальні і екологічні проблеми за рахунок підтримки національних залізниць і зменшення, таким чином, частки вантажообігу, що припадає на автотранспорт. Крім того, логістичні центри були необхідні підприємствам малого та середнього бізнесу, які не могли самотійно боротися зі швидко зростаючим впливом потужних логістичних операторів, що створювали свої власні логістичні мережі.

Сьогодні розширюється ринок логістичних послуг країн Східної Європи. Причому логістичні центри в Східній Європі більш прибуткові, ніж у Західній, оскільки дозволяють отримувати значні доходи від митних операцій при обслуговуванні вантажопотоку між Європою і Азією. Водночас, у країнах Західної Європи операції з митного оформлення вантажів є мінімальними через відсутність кордонів усередині Європейського Союзу.

Логістичні центри Азії менш розвинені, ніж в Європі та США. Вони створюються, як правило, на території морських портів або поруч із великими промисловими підприємствами чи аеропортами.

Розглянемо особливості формування мережі логістичних центрів в окремих країнах світу та ступінь участі держави у процесі їх створення.

Німеччина

Логістична інфраструктура Німеччини є найбільш розвинутою у світі. ЛЦ знаходяться в центрах залізничних розв'язок та в багатьох портових містах і розраховані, як правило, на паралельне використання автомобільного і залізничного транспорту. Водночас, існують і ЛЦ, призначені для використання окремо автомобільного, залізничного або морського транспорту. Багато ЛЦ розміщуються навіть у невеликих містах.

Доставка товарів здійснюється за допомогою технології нічних перевезень таким чином, щоб забезпечити наявність необхідного вантажу на робочому місці до початку робочого дня.

Логістична галузь займає четверте місце в структурі економіки Німеччини за рівнем обігу (після автомобілебудування, електротехнічної промисловості та загального машинобудування), а за кількістю працівників знаходиться на першому місці.

Для Німеччини характерна активна участь держави у створенні ЛЦ. Органи державної влади ініціюють створення нових об'єктів інфраструктури, організують підготовку земельних ділянок під будівництво, беруть участь у процесі розробки і реалізації проекту. Часто входять до наглядової ради створених ЛЦ.

Основними інструментами державної політики є бюджетне фінансування, дотації федеральних земель і кредитування по окремих інвестиційних проектах. Крім того, органи державної влади сприяють залученню приватних інвестицій. У 1993 р. було створено товариство розвитку та експлуатації логістичних центрів – Deutsche GVZ Gesellschaft mbH, за підтримки якого було побудовано 39 логістичних центрів.

У країні функціонує два типи логістичних центрів: приватної власності та міської комунальної власності. Найбільші ЛЦ знаходяться в морських портах Бремен, Росток і Гамбург, на території якого функціонує близько 600 транспортно-експедиційних компаній, 4 контейнерних і 8 багатоцільових терміналів.

Китай

Державна політика Китаю тривалий час не передбачала регулювання логістичного ринку, і тому він є досить роздробленим. Крім того, для Китаю характерна спеціалізація місцевих операторів на вузькому сегменті логістичних послуг, що також обмежує розвиток загальної логістичної системи країни. На відміну від країн ЄС, інвестування в логістичну інфраструктуру здійснюють виключно приватні компанії, а державні органи

виконують регулюючу функцію. Зокрема, держава активно залучає іноземні інвестиції в логістичну галузь, і в результаті сьогодні багато трансконтинентальних корпорацій співпрацюють з великими логістичними підприємствами Китаю. Формуються так звані «WFOE» – Wholly Foreign-Owned Enterprises – підприємства, які повністю знаходяться в іноземній власності. ЛЦ сконцентровані на сході Китаю, де сформовано чотири великих логістичних райони.

Нідерланди

Державними органами, які здійснюють управління логістичної галуззю, є Міністерство транспорту та водного господарства, Нідерландська асоціація транспорту і логістики «TLN», інститут перспективної логістики «DINALOG». Зокрема, Міністерство транспорту та водного господарства фінансує реалізацію великих національних інфраструктурних проектів. Також створено Національну міжнародну раду з розподілу, яка представляє інтереси логістичних компаній в уряді і парламенті та працює за принципом галузевої спілки або асоціації.

На ринку представлено більше 12 тис. компаній, багато з яких мають розгалужену мережу в різних регіонах світу. Широко поширені так звані розподільчі парки (Distriparks), які виконують функції транспортних вузлів. Процес обробки вантажів механізований і автоматизований з мінімальною участю персоналу.

Одним з найбільш швидко зростаючих напрямків є логістика заморожених і охолоджених продуктів, зокрема площа зберігання цих продуктів на душу населення в Нідерландах є найбільшою у світі. Основними ЛЦ є порти Роттердам, Амстердам і Венло. Причому порт Венло (площа становить близько 500 га) був побудований зі значною участю держави. Відповідно, державна влада виконує функції керуючої компанії.

Велика Британія

Управління логістичною галуззю здійснює Департамент транспорту. Однак більшість проектів ЛЦ є приватними і були створені компанією British Rails (Британські залізниці), а після її приватизації – дочірньою компанією Railfreight Distribution.

Сьогодні для створення ЛЦ приватні компанії проводять переговори з керівництвом графств, за результатами яких визначається місце розміщення майбутнього центру та умови його функціонування. Держава бере участь у фінансуванні ЛЦ у формі надання грантів. Переважно використовується дві основні схеми: гранти на об'єкти вантажної інфраструктури, які компенсують витрати на будівництво об'єктів з обробки залізничних вантажів, та гранти за доступ до залізничної колії.

ЛЦ представлені переважно у форматі невеликих логістичних парків із середньою площею 93 га (від 25 до 264 га) або розподільчих центрів, що забезпечують інтермодальний зв'язок. Єдиний великий ЛЦ у країні знаходиться у м. Давентрі та має велику керуючу компанію.

Італія

У 1986 р. було розроблено генеральний план розвитку транспорту, у якому сформовано дворівневу мережу об'єктів інфраструктури: макрорівень (пункти для розміщення міжнародного транспорту) та мікрорівень (пункти для розміщення національного транспорту). Основні ЛЦ були побудовані у 90-ті роки ХХ ст. Інвесторами були держава, залізниця і транспортна компанія «Сemat». Фінансування переважно відбувалося на принципах державно-приватного партнерства, причому держава виступала не тільки інвестором, але й ініціатором багатьох проектів. ЛЦ побудовані поруч з розв'язками важливих національних і міжнародних автомагістралей, судноплавних ліній і аеропортів, а також експортоорієнтованих підприємств.

Франція

Управління логістичною галуззю здійснює Міністерство екології, енергетики, довгострокового розвитку і облаштування території. Відсутня державна програма створення ЛЦ, тому їх ініціаторами є регіональні органи влади і приватні компанії. Основні проекти ЛЦ реалізовані на основі принципу партнерства держави і регіонів.

Греція

Більшість логістичних центрів створено з ініціативи Грецької асоціації транспортних палат. Інвестиції здійснюються з фондів ЄС і державного бюджету Греції. Європейським Союзом також було проведено фундаментальне дослідження і визначено 10 макрорайонів для будівництва логістичних центрів.

Література:

1. Боняр С.М. Міжнародний досвід створення мультимодальних транспортно-логістичних центрів / С.М. Боняр, Я.Р. Корнійко // Економіка та держава. – 2012. – № 3. – С. 32–35.
2. Жарська І.О. Міжнародний досвід державної підтримки створення транспортно-логістичних центрів / І.О. Жарська // Бізнес Інформ. – 2017. – № 2. – С. 37–44.
3. Ковалев М.М. Логистический потенциал Республики Беларусь / М.М. Ковалёв, Я.С. Пашкевич, Р.Ю. Предко // Взаимодействие государства, науки: взгляд с трех сторон на экономическое развитие: в 2 т. Минск : Изд. Центр БГУ, 2012. – Т. 2. – С. 102–164.

4. Шкабарина А.О. Зарубежный опыт формирования логистических центров [Электронный ресурс] / Управление в социальных и экономических системах : матер. XX междунар. науч.-практич. конф. (20 мая 2011 г., Минск). Режим доступа: <http://elibrary.miu.by/conferences!/item.uses/issue.xx/article.23.html>.

Смирнов І.Г.

*доктор географічних наук, професор,
професор кафедри країнознавства та туризму,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

НОВІ ЯВИЩА В МІЖНАРОДНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ ПЕРІОДУ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Міжнародний туристичний бізнес у період пандемії Covid-19 зазнав великих втрат, так подорожі у світовому туризмі скоротились до мінімуму, його доходи зменшились більше ніж на \$ 1 трлн, а чисельність туристів – на 1 млрд осіб [1]. Але туристи все ж таки шукають будь-які можливості відправитися до нових країн. За час пандемії змін зазнали не тільки подорожі, але й з'явилися нові їх форми та терміни. До новітніх явищ у міжнародному туристичному бізнесі відносяться: тревел-шейминг, воркейшн, ворк фром хотел, стейкейшн, цифрові кочівники, тревел-пухирі [2; 3]. Що ж вони означають? Подорожі під час пандемії можуть викликати не тільки радість, але й встид. Таке явище і отримало назву *тревел-шейминг* (з англ. – travel – подорож, shame – встид). До коронавірусу подорожі вважалися «соціальною валютою». Люди подорожували, знайомились з представниками інших країн, національностей, спілкувались в реалі або соцмережах. І, звісно, хвалилися новими поїздками. При цьому збентеження переживали ті, хто мало подорожував, – їм нічого було сказати. Але після загальносвітових локдаунів соціальний статус подорожей змінився. Туристи, які намагались подорожувати під час пандемії, викликали негативну реакцію оточення. Особливо велику хвилю засудження можна було отримати за гарні фото у соціальних мережах після поїздки. Іноді це зупиняло людей від купівлі туру. Що ж робити у цій ситуації? Краще не хвалитися своїми поїздками, або просто не звертати увагу на «голосні» коментарі. А подорожувати, чи ні під час пандемії – кожен вирішує самотійно. *Воркейшн* – це робоча

відпустка, а точніше робота під час відпустки (з англ. work – робота, vacation – відпустка). Поєднання роботи та відпустки передбачає роботу поза офісом, суміщуючи дозвілля з продуктивним часом. Основна ідея поняття «воркейшн» полягає у тому, що можна не брати відпустку, щоб кудись поїхати. Навіть у поїздки можна продовжити працювати віддалено. Цей тренд з'явився ще 2012 р., але став особливо актуальним під час пандемії, майже зрівнявшись з звичайною віддаленою роботою. Теоретично воркейшн розрахований на офісних працівників, які не хочуть зупиняти робочий процес, але вирішили кудись терміново поїхати, щоб змінити спосіб життя. Практика «воркейшн» була впроваджені у багатьох фірмах США та Європи, які уважно відносяться до благополуччя працівників та альтернативних способів підвищення їх продуктивності праці у довготривалій перспективі. Звісно, нам поки що доволі складно собі таке уявити, але у багатьох великих компаніях США та Австралії керівництво йде на такі поступки, щоб цінний працівник не перегорів на роботі, зміг поїхати разом з родиною до замиського будинку або відправитися у поїздку під час канікул дітей. Не завжди офіційні відпустки співпадають з родинним розкладом, а от воркейшн це дозволяє. До речі, це є і непоганий варіант продовження звичайної відпустки. Залишається домовитися з керівництвом про додатковий тиждень відпустки та переключитися на віддалену роботу у той час, поки ваша родина продовжує відпочивати на пляжі. Також це непоганий спосіб продовжити перебування у місці відпочинку, яке сподобалося. 2020 р. не був сприятливим для туристичної індустрії. Особливо це відбилося на готельному бізнесі – найбільшому та найважливішому складнику туристичного комплексу. Для того, щоб перекрити збитки деяким готелям довелося застосувати творчий підхід у адаптації до нових умов бізнесу. Одна з таких спроб полягала у привабленні бізнес-мандрівників новою концепцією – WFH (англ. work from hotel), «робота з готелю», тобто деякі готелі вирішили переорієнтуватися з подорожуючих на ділових людей, які працюють віддалено, тому можуть подорожувати, не чекаючи на відпустку. Наприклад, по своїй країні або до країн, що відкриті до відвідування. Дистанційний режим роботи дозволяє виконувати свої обов'язки і одночасно лікуватися в санаторії, або відпочивати в Арабських Еміратах. У всьому світі готельні мережі розпочали нові програми для реалізації цієї концепції, використовуючи переваги вже існуючих зручностей. Хочете прийняти ванну під час обідньої перерви? Або провести зустріч в залі для нарад? Або попрацювати у зимовому саду готелю? Все це стає можливим, якщо замість офісу орендувати

номер у готелі. Тому тепер у переліку популярних вимог до сервісу готелю значаться додаткові вимоги: стабільний інтернет, доступні розетки, столи, що регулюються за висотою, ергономічні стільці, тихі та комфортні номери. Прикладами цього є: готель Marriott Providence Downtown, який сформував пакети Day Use зі знижками 50% для тих, хто працює віддалено; готель White у Брукліні (Нью-Йорк), що надає в оренду номери для роботи щоденно з 8.00 до 18.00 (постояльці можуть розміститися в номері з гарним видом з панорамних вікон, або у внутрішньому дворіку, у вартість оренди номеру входять безкоштовні напої та цифровий доступ до газети «The New York Times»). Багато готелів розробили пропозиції з істотними знижками для тих гостей, які приїдуть до них на постійне проживання, щоб попрацювати в готелі від двох днів до декількох місяців. Постояльцям надають не тільки стандартні готельні послуги: можна привезти з собою домашніх улюбленців, або родину. При цьому пропонується для дітей віртуальна допомога у дистанційному навчанні, а для дорослих – робочі місця у альтанках біля басейну та інші приємні особливості, яких не має у стандартному офісі чи в зоні коворкінгу.

Сьогодні багато людей не можуть собі дозволити витратити великі кошти на тривалі подорожі, до того ж в період локдауну можуть відмінити навіть потяги, тому придумали альтернативу справжньої відпустки – *стейкейшн* (від англ. staycation: stay – перебування, vacation – відпустка) – відпочинок неподалік домівки з рідними, друзями, дітьми і, навіть, з улюбленими домашніми тваринами. Цей термін став популярним під час фінансової кризи початку 2000-х років, коли у багатьох людей бракувало грошей на коштовні закордонні подорожі. Доводилося подорожувати недалеко від домівки, часто навіть у власному місті люди шукали нових вражень. Головне при цьому – зробити все, щоб відчувати себе туристом, відволіктися від побутових проблем, не відповідати на робочу пошту, не займатися домашнім господарством. До речі, якщо взяти на озброєння цей термін то можна організувати гарний відпочинок у святкові дні, наприклад, пожити у найкращому готелі міста, або піти у ресторан, замість того, щоб готувати вечерю для родини, а вранці отримати задоволення від нового виду з вікна, неспішного сніданку, замовленого до готельного номеру, або просто гуляти по місту, дивлячись на нього очима туриста. При цьому така пропозиція має багато переваг: виключена можливість запізнення на рейс, не треба збирати валізи, можливо побути на самоті, або удвох з коханою особою, а дітей для різноманітності залишити бабусі та дідусеві. Головне – отримати яскраві враження і це можливе, навіть не виїжджаючи

далеко з свого міста. Ще одне нове явище 2020 р. у світовому туризмі – *візи для фрилансерів*. Їх запровадили у декількох країнах, для того щоб привабити туристів – «цифрових кочівників», тобто працівників які не залежать від офісу. На що це потрібне фрилансеру, якщо він і так може працювати віддалено, де захоче? Справа у тому, що у деяких країнах за туристичною візою не можна працювати. І навіть, якщо не афішувати свою трудову діяльність, то, як правило, туристична віза швидко закінчується і після цього треба виїхати з країни. А під час пандемії візи для фрилансерів забезпечували можливість потрапити до тієї країни, куди туристам в'їзд заборонений. Так, у листопаді 2020 р. емірат Абу-Дабі (ОАЕ) оголосив про створення нового типу віз, що дозволяють фрилансерам, які працюють на довгостроковій основі, проживати в еміраті. Громадяни (резиденти та нерезиденти ОАЕ) можуть подати заявку на отримання подібного дозволу. Раніше іноземці отримували право працювати в цій країні тільки, якщо їх найняла компанія в Абу-Дабі, ліцензії на фриланс видавались виключно громадянам ОАЕ. Ще одна країна – Ісландія, яка до цього часу була закрыта для мандрівників, запропонувала візи, за якими віддалені працівники можуть переїхати туди на термін до 6 міс. При цьому можна приїхати з родиною і у такий спосіб побачити природні красоти Ісландії без юрб туристів. Ще у деяких країнах з'явилися візи для «цифрових кочівників»: Грузія обіцяла таку візу при доході від \$ 2000 на місяць – можна було приїхати навіть під час пандемії, але довелося б пробути 12 днів у карантині; чекають на фрилансерів і в Естонії, де можна жити цілий рік, якщо місячний дохід перевищує \$ 3405. *Тревел-пухирі* (з англ. – travel bubbles), вони ж – тревел-коридори (з англ. – travel corridors), або повітряні мости (з англ. – air bridges) дозволяли мандрувати між двома або декількома країнами без необхідності перебувати на карантині. По суті, це ексклюзивні партнерські угоди, підписані урядами країн, які продемонстрували значні успіхи у стриманні пандемії Covid-19 та боротьбі з нею у межах своїх кордонів. Ці країни прагнули налагодити пасажиропотоки та відновлювали зв'язки між собою, відкриваючи кордони та дозволяючи подорожуючим вільно переміщуватися без необхідності проходити карантин після прибуття. Ще з початком карантину почались обговорення між країнами щодо можливостей створення тревел-пухирів. Розповсюдження цього терміну було ініційовано трьома країнами Балтії, а саме Естонією, Латвією та Литвою, коли вони сформували трьохстороннє партнерство, що дозволило громадянам цих країн в'їзд на територію держав-членів. Коли світ дізнався про цю ініціативу, багато країн перейняло їхній досвід, або, у всякому разі,

серйозно задумалися про можливості формування відповідного блоку з сусідніми країнами. Так, у листопаді 2020 р. Гонконг та Сингапур оголосили про те, що хочуть створити тревел-пухир, який би дозволяв мандрувати між цими двома містами без карантинного контролю. При цьому, у межах повітряних мостів мандрівники все ж таки повинні були проходити тест на коронавірус. Також Великобританія підписала угоду із США про відкриття тревел-коридору по закінченні різдвяних свят 2020 р. Карибські острови, багато країн Південно-Східної Азії також відкрили подібні коридори. Отже, до кінця 2020 р. вже з'явилися можливості мандрувати та переміщуватися світом, для чого треба було уважно відслідковувати інформацію по відкритих країнах та тревел-пухирях, щоб правильно скласти маршрут, а також не сидіти у кожній країні прибуття 14 діб на обсервації.

Література:

1. Любіцева О.О. «Нема того злого, щоб не вийшло на добре» або позитивні висновки з пандемії. *Туризм у XXI столітті: виклики та реагування: матеріали міжн. наук. практ. конф.* Київ, 2020. С. 123–127.
2. Савина И. Словарь путешественника времен пандемии. *Вести.* 2020. 3 декабря. С. 11.
3. Савина И. Путешествие – 2021: что важно знать. *Вести.* 2020. 8 декабря. С. 8.

Хомутенко Л.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Сумський державний університет*

Тесля Н.А.

*студентка,
Сумський державний університет*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі однією зі складових економічного розвитку будь-якої країни є залучення іноземних інвестицій. Інвестування є важливим фактором економічного зростання та розвитку. Інвестиції також функціонують як основний спосіб збільшення капіталу. Саме за допомогою них відбуваються зміни

в економіці країни, підвищується конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світових ринках.

Існує багато визначень поняття «міжнародні інвестиції» «міжнародна інвестиційна діяльність». Під поняттям «міжнародні інвестиції» розуміють вкладення капіталу в будь-якій його формі іноземними інвесторами з метою отримання ними фінансового результату чи досягнення соціального ефекту. Іноземні інвестиції тісно пов'язані з міжнародною інвестиційною діяльністю – діяльністю, що передбачає направленість інвесторів на вкладення певної частини ресурсів з метою отримання ними фінансової вигоди.

Основними факторами, що впливають на міжнародну інвестиційну діяльність є: розвиток світової економіки; вигідне географічне розташування; стабільність валюти; розвиток інфраструктури; стан демографічної ситуації в країні; наявність природних ресурсів і корисних копалин.

У залежності від виду та форм іноземних інвестицій можна виділити приватну(вивезення капіталу за межі країни у будь-якій формі з метою отримання прибутку) та державну(створення необхідних засад для економічної стабільності країни, куди направлені інвестиції) міжнародну інвестиційну діяльність, що у свою чергу реалізуються у напрямках, наведених на рис. 2 [1].

Основу інвестиційної діяльності будь-якої держави визначають за обсягом прямих іноземних інвестицій та за інвестиціями в основний капітал. Прямі іноземні інвестиції є однією з найбільш важливих, а також найбільш динамічних компонент світового руху капіталу, мають особливий вплив на економічне зростання національної економіки [3, с. 99].

Залучення іноземних інвестицій в економіку України за останні 10 років було досить нестабільним. Динаміка їх надходжень наведена в таблиці 1.

Аналізуючи дані таблиці 1, можна узагальнити, що у зв'язку з політичною та економічною нестабільністю в країні ми спостерігаємо коливання надходження прямих інвестицій, обсяги прямих інвестицій 2019 року у порівнянні з 2018 роком зменшилися на 11,8%, тобто на 339 млн. дол. США.

Також графічно зобразимо динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2011–2020 рр. – рисунок 1.

Таблиця 1

**Надходження прямих іноземних інвестицій
в економіку України за 2011–2020 рр.**

Роки	Обсяг прямих інвестицій, млн. дол. США	Показники динаміки(до попереднього року)		
		Абсолютний приріст (зменшення)	Індекс динаміки, %	Темп приросту (зменшення), %
2011	6034	-	-	-
2012	5291	-743	87,7	-12,3
2013	5462	171	103,2	3,2
2014	2452	-3010	44,9	-55,1
2015	4322	1870	176,3	76,3
2016	4406	84	101,9	1,9
2017	2511	-1895	57	-43
2018	2870	359	114,3	14,3
2019	2531	-339	88,2	-11,8
2020	2833	302	111,9	11,9

Джерело: складено авторами на основі [2]

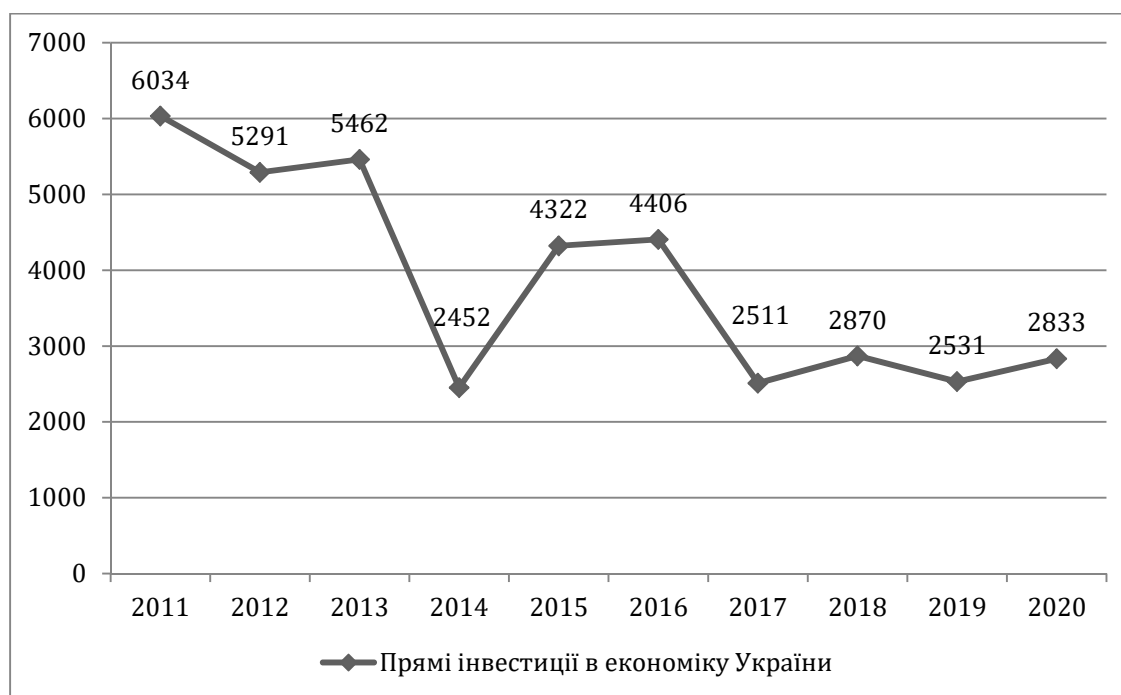

Рис. 1. Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України, млн. дол. США

Як видно із рисунку 1, в країні спостерігається тенденція зменшення надходження прямих іноземних інвестицій зі значним уповільненням темпу їх зростання. В цілому, динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України свідчить про погіршення умов, особливо це стосується рівня

корупції та інвестиційного клімату, що, в свою чергу, негативно впливає на розвиток бізнесу і залучення інвестицій. Також перешкодами залучення ПІІ в Україну є недосконалість законодавчої бази із регулювання підприємницької діяльності, політична нестабільність, недосконалість правового середовища (зокрема, судова сфера), непрозорість та непередбачуваність державної політики.

Важливим етапом залучення міжнародних інвестицій є усунення негативних факторів для капіталовкладення в економіку України, а саме: мало розвинена інфраструктура; слабкість банківської та фінансової системи, низька залученість праці, економічна та політична нестабільність; недорозвиненість податкової системи.

Україна є достатньо привабливою країною для залучення іноземного капіталу у такі сфери діяльності як: оптова та роздрібна торгівля, легка та харчова промисловість, операції пов'язані з нерухомістю, сільське господарство. Отже, Україна має суттєві переваги для залучення іноземних інвестицій, проте низькі їх реальні обсяги свідчать про наявність певних проблем та вкрай недостатнє використання інвестиційного потенціалу країни. Як наслідок, необхідним є вдосконалення державної політики щодо створення сприятливого інвестиційного клімату на території країни [3, с. 101].

Шляхами притоку іноземного інвестування в Україну можуть бути: удосконалення законодавчої та нормативної бази; створення необхідних умов для сприятливого інвестиційного клімату; залучення інвестицій у сферу матеріального виробництва, а також покращення умов для розвитку спільного підприємства.

Література:

1. Мороз Ю.В. Інвестиційний клімат в Україні та діяльність міжнародних фінансових організацій із його поліпшення. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2013. № 3. С. 28–34.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Хомутенко Л.І., Хмелик О.С. Тенденції та перспективи інвестиційного співробітництва України з Європейським Союзом. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 99–103. URL: <http://global-national.in.ua/issue-5-2015>.

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА НА МАКРО- ТА МІКРОРІВНЯХ

Андрійчук І.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної економіки,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу*

Максимів М.П.

*студентка,
Інститут економіки та менеджменту
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

У сучасних ринкових умовах проблематика визначення стратегічного розвитку підприємств в Україні пов'язана не стільки з прискоренням інвестиційної віддачі, зростанням вартості акцій чи завоюванням нових ринків збуту продукції або послуг, а скільки із загальною економічною кризою, критичним станом виробничо-господарської діяльності вітчизняних підприємств.

На сьогоднішній день провідні науковці та фахівці «стратегію» розуміють як модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координування і розподілу ресурсів підприємства, тобто розроблення стратегії фірми полягає у формуванні планів досягнення цілей, в яких відображено потенційні можливості [1; 2; 3].

Цілі розробляються із врахування ключових компонентів та з метою забезпечення місії суб'єктів господарської діяльності.

Місія визначає пріоритетні напрями й орієнтири для розвитку організації, забезпечує правовий статус підприємства. Усі перспективні плани й наслідки діяльності, як правило, є похідними від її місії [4; 5].

З метою оцінювання ефективності реалізації стратегії розвитку регіональних підприємств та виокремлення відповідних стратегічних напрямків у роботі запропоновано провести стратегічний аналіз рівня виконання стратегії діяльності молокопереробних підприємств на прикладі Західного регіону України. Розглянемо на прикладах ПАТ «Городенківський сирзавод», ТДВ «Івано-

Франківський міськмолкозавод» та ПрАТ «Тернопільський молочний завод» ефективність стратегії діяльності.

ПАТ «Городенківський сирзавод» є одним з найбільших підприємств в Івано-Франківській області. Асортимент продукції налічує сорок видів, а якість і фасування виробів досягли рівнів міжнародних стандартів. Продукція сирзаводу користується незмінним попитом не лише у місті Городенка, а й у Західних регіонах, загалом. Продукція заводу є і за кордоном, зокрема, в Казахстані [6].

ТДВ «Івано-Франківський міськмолкозавод» відноситься до провідних заводів в Україні по переробці молока. На підприємстві випускають понад 50 найменувань традиційних молокопродуктів [7].

ПрАТ «Тернопільський молкозавод» спеціалізується на виробництві класичної цільномолочної продукції. Компанія реалізовує продукцію під торговою маркою «Молокія» через власну дистрибуційну мережу в багатьох областях України та в місті Києві. В дистрибуції задіяно понад 700 працівників. Підприємство забезпечує сталий розвиток, розширення і реконструкцію виробництва, збільшує асортимент готової продукції, впроваджує нові сучасні види тари та упаковки для фасування молочних продуктів [8].

Для якісної оцінки діяльності молокопереробних підприємств використаємо SWOT-аналіз, як один із основних методів стратегічного аналізу. Застосування даного методу дає змогу виявити максимальну кількість загроз і можливостей на підприємствах, враховуючи їхні сильні і слабкі сторони. Саме це беруть за основу для розробки стратегії підприємств. Зробивши відповідну оцінку ми зможемо розробити альтернативні стратегічні напрямки розвитку молокопереробних підприємств.

На основі проведеного SWOT-аналізу виявлено, що основні можливості молокопереробних підприємств ПАТ «Городенківський сирзавод», ТДВ «Івано-Франківський міськмолкозавод» та ПрАТ «Тернопільський молочний завод» полягають в удосконаленні технологій виробництва, покращенні збуту молочної продукції за допомогою торгових посередників, розширенні географії закупок сировинного молока місцевого регіону для збільшення випуску продукції, забезпечення цінової переваги за рахунок завантаження виробничих потужностей.

Дослідження показали, що ключовими загрозами у господарській діяльності молокопереробних підприємств Західного регіону є високий рівень конкуренції у молочній галузі, технічне та технологічне відставання, перенасичення ринку.

Сильними сторонами досліджуваних підприємств є різноманітний асортимент молокопродукції, який постійно розширюється; застосування агресивної збутової політики; достатньо високий рівень якості продукції; наявність висококваліфікованого персоналу із відповідним досвідом роботи.

Також на підприємствах молочної галузі є і слабкі сторони, серед яких виокремлюють наступні: невисокий термін зберігання продукції; недостатні фінансові ресурси, що не дозволяє підприємству постійно оновлювати виробничі засоби та підвищувати якість продукції; низький рівень готовності працівників до стратегічних змін.

На основі узагальнення результатів SWOT-аналізу та дослідження праць [9; 10, с. 384–387] було визначено основні стратегічні напрями досягнення підприємствами молокопереробної галузі Західного регіону України поставлених цілей подальшого розвитку (таблиця 1).

Таблиця 1

**Стратегічні напрями розвитку
молокопереробних підприємств**

Назва підприємства	Стратегічні напрями
ПАТ «Городенківський сирзавод»	- Укладання лізингових угод із придбання обладнання, які привабливі тим, що всі платежі відображаються у собівартості продукції і за час лізингу обладнання «окуповує» себе. Такого роду операції дають можливість оновити устаткування в короткі терміни; - покращення якості продукції за рахунок зведення до мінімуму мікробіологічних забруднень середовища та обмеження вільного пересування персоналу, техніки територією підприємства.
ТДВ «Івано-Франківський міськмолочо-завод»	- Суттєво змінити технологію виробництва молокопродуктів для підвищення якості продукції, яка би не порушувала стандарти якості; - удосконалення процесу переробки молока, що дозволить при однакових сировинних ресурсах більш повно використовувати його складові частини.
ПрАТ «Тернопільський молочний завод»	- Доповнення номенклатури молочної продукції новими її видами, та нарощування виробничих потужностей; - можливості збільшення частки молокопродукції підприємства у ЄС та третіх країнах.

Отже, якщо реалізувати вище зазначені стратегічні напрямки покращення діяльності молокопереробних підприємств Західного регіону України, то прогнозовано підвищиться ефективності виробництва, збільшиться оборотність оборотних коштів, зросте рівень прибутковості виробництва, загалом.

Література:

1. Клівець П.Г. Стратегія підприємства [Текст]: навч. посіб. / П.Г. Клівець. – Київ : «Академвидав», 2007. – 320 с.
2. Осовська Г.В. Стратегічний менеджмент: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Осовська Г.В., Фіщук О.Л., Жалінська І.В. – Київ : Кондор, 2003.
3. Васильченко В. А. Стратегічне управління [Текст]: навчальний посібник / В.А. Васильченко, Т.І. Ткаченко. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 396 с.
4. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – Київ : Основи, 1997. – 390 с.
5. Шершньова З.Є. Стратегічне управління [Текст] : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська, Ю.М. Ратушний. – Київ : КНЕУ, 2001. – 232 с.
6. Городенківський сирзавод, ПАТ [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: <https://www.ua-region.com.ua/00445720>.
7. Івано-Франківський молокозавод, ТДВ [Електронний ресурс] – 2020. – Режим доступу: <https://www.softex.if.ua/company/partners/ivano-frankivskiy-miskmolokozavod>.
8. Річна інформація емітента цінних паперів (річний звіт) – ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pjsc.molokija.com/ckeditor_assets/Річний%20звіт%202018%20р.На%20сайт.pdf.
9. Стецюк Я.Ю. Розвиток молочної галузі України / Я.Ю. Стецюк // Ефективна економіка. – 2015. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_44.
10. Васянович Т. Удосконалення фінансового потенціалу молокопереробних підприємств з використанням swot-аналізу та pest-аналізу / Т. Васянович // Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки : тези V Міжнародної науково-практ. конференції (2-3 листопада 2017 р.) – Житомир, 2017. – С. 384–387 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/384.pdf>.

Коренюк П.І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування,
Дніпровський державний технічний університет*

Марченко О.О.

*аспірант,
Дніпровський державний технічний університет*

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Управління персоналом на підприємствах продовольчого комплексу є досить складним процесом, який має бути завершеним на основі комплексного вирішення кадрових проблем, впровадження нових напрямів в управління й удосконалення існуючих форм, методів роботи. Нині всі розуміють, що для того щоб розвиватись, отримувати прибуток і зберегти конкурентоспроможність організації, керівництво повинно оптимізувати віддачу від вкладень будь-яких ресурсів: матеріальних, фінансових і головне – людських. Коли організація дійсно турбується про людей, її загальна філософія, клімат і настрої обов'язково відбивається на результатах [2].

Проблеми управління розвитком людських ресурсів і персоналу досліджували такі вчені як С. Адамс, М. Армстронг, В. Врум, А. Маслоу, М. Портер, Т. Стівенс, Ф. Уайтлі, Ф. Херцберг, Е. Мейота та ін.) і вітчизняних вчених (Д. Богиня, О. Беляєв, В. Воронкова, О. Грішнова, А. Колота, В. Колпаков, О. Левченко, Е. Лібанова, О. Мартякова, Л. Мельник, С. Мочерний, В. Никифорова, В. Савченко, С. Сіденко, І. Тимошенко, Л. Тимошенко, Л. Шаульська, О. Шилець та ін.). Метою управління є збільшення віддачі персоналу в ході вирішення виробничих завдань для максимально ефективного забезпечення цілей організації, за рахунок застосування сукупності принципів, методів і форм впливу на працівників [1]. Не зважаючи на те, що працю розглядають як виробничий ресурс поряд з іншими факторами виробництва, її не можна ототожнювати з ними. Головні відмінні риси постіндустріального суспільства від індустріального – досить висока продуктивність праці, висока якість життя, сектор інноваційної економіки, що переважає, з високими технологіями і венчурним бізнесом. В ХХІ-му столітті прискорення темпів змін

в бізнесі, економіці та суспільстві в сфері управління персоналом ставлять завдання виробити нові правила для керівництва, організації, мотивації, управління і залучення персоналу [7]. У практиці управління персоналом в останні роки чітко просліджується переплітання різних його моделей: американської, японської і західноєвропейської. В таких умовах менеджмент вітчизняних підприємств поставлено перед необхідністю реформування системи кадрового менеджменту загалом, необхідністю розробки філософії кадрового менеджменту своїх підприємств [8].

Особливістю сучасних систем стимулювання на Заході є величезне поширення системи заохочення за впровадження різноманітних нововведень. Так, більшість західноєвропейських фірм формують преміальні фонди за створення, освоєння й випуск нової продукції, але їхній розмір залежить від приросту обсягу продажу нової продукції, її частки в загальному обсязі виробництва. Як правило, розумова праця оплачується вище, ніж фізична. За даними спеціальних досліджень заробітна плата працівників розумової праці у середньому перевищує заробіток робітників: у Німеччині – на 20%; Італії і Данії – на 22%; Люксембурзі – на 44%; Франції і Бельгії – на 61% [3]. Середньотижнева заробітна плата американських інженерів майже у 2 рази більша за середню плату робітників.

Узагальнюючи досвід зарубіжних підприємств можна сформулювати головну ціль системи управління персоналом: забезпечення кадрами, їх ефективне використання, професійний і соціальний розвиток. Представлені вище моделі мають як „плюси”, так і „мінуси”. Тому у світовій практиці намітилась тенденція застосування змішаної системи управління людськими ресурсами [5].

Отже для того, щоб створити дієву систему менеджменту на підприємстві, розробити власну фірмову філософію управління персоналом, слід виходити з досвіду провідних світових компаній, а крім того накопичувати власний досвід роботи з українськими працівниками.

Література:

1. Дементьева Т.А. Методы оценки уровня инновационного потенциала персонала на промышленных предприятиях. *Економіка промисловості*. 2009. № 3. С. 125–132.
2. Москаленко В.О. Критерії ефективного формування кадрового потенціалу. *Національне господарство України: теорія та практика управління*. 2008. С. 161–166.
3. Семчук Ж.В. Діагностика процесу управління персоналом машинобудівного підприємства в умовах ризику. *Національне господарство України: теорія та практика управління*. 2009. С. 115–123.

4. Гриньова В.М., Мажник Л.О. Технологія аналізу персоналу промислових підприємств на основі кластеризації. *Економіка та право*. 2009. № 2. С. 83–87.

5. Voronkov D., Grynyov A. Strategic integration of the enterprises: conceptual model based on knowledge of the personnel. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 4(22). С. 188–190.

6. Костін Ю.Д., Ущатовський К.В. Модель оцінки ефективності праці персоналу на енергетичних підприємствах. *Економіка промисловості*. 2010. № 3. С. 107–109.

7. Єлісєєва О.К., Третьяк О.О., Узунов В.В. Методологія управління персоналом: статистичні методи та моделі : монографія. Дніпропетровськ : «ІМА-прес», 2006. 188 с.

8. Писаревська Т.А. Інформаційні системи в управлінні трудовими ресурсами. Київ : Пріор, 1997.

Кравцова С.В.

*старший викладач кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Максимовська Р.П.

*студентка,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, глобальні екологічні проблеми привертають увагу всього людства. Екологічна криза стала поштовхом до усвідомлення проблем екології та подальших дій в покращенні ситуації. В свою чергу, туризм дає можливість цілісного бачення природи, людини і культури. Важливою умовою здійснення туристичної діяльності є наявність природно-рекреаційних ресурсів як екологічного середовища існування людини, що також формує екологічну культуру населення.

Екологічний туризм – достатньо новий напрям туристичної діяльності в світі. Саме в 2002 році, в рамках міжнародного року екологічного туризму, на Всесвітньому саміті була затверджена Квебекська декларація з екологічного туризму, що стала одним з основних документів у світі щодо екотуристичної діяльності, що започаткувало його стрімкий розвиток. В Україні екологічний туризм знаходиться на початковій стадії розвитку. Тут частіше

зростає самодіяльний екологічний туризм, а організація туристськими підприємствами в цій сфері досить нереалізована.

Через відсутність чіткого поняття екотуризму, його часто плутають з іншими напрямками туризму: сільський зелений туризм, агротуризм, біотуризм, природний туризм, пригодницький та деякі інші. Основними принципами екотуризму є покращення добробуту населення та зменшення негативного впливу туристичних потоків на навколишнє середовище. Головною ідеєю екологічного туризму є піклування та збереження природного навколишнього середовища, що використовується для туристичних цілей та реалізується в його завданнях та функціях

2020 рік в Україні проголошений роком розвитку туризму в регіонах і на сільських територіях.

Особливо в теперішніх умовах світової пандемії, пов'язаної з поширенням вірусу COVID-19, посилюються позиції внутрішнього туризму.

Вітчизняні експерти розвитку галузі радять власникам садіб та фермерам оперативно вивчити попит, підготувати цікаві пропозиції, ефективно рекламувати, налагодити якісний сервіс за помірними цінами, співпрацювати з туроператорами.

Здебільшого з «зеленим» напрямком здійснюються екскурсії до українських Карпат. Тури на Західній Україні популярні як в зимовий так і в літній сезон. Цей регіон багатий на природні туристські ресурси, що є важливою перспективою розвитку екологічного туризму. В цілях туристичного та лікувального споживання в країні є можливість використання хвойних лісів. Це є перспективою створення санаторіїв та лікувально-оздоровчих таборів.

Україна багата на дивовижні неповторні місця, які можуть здобути популярність не тільки на рівні внутрішнього туризму, а навіть на міжнародному рівні. Серед таких місць можна виділити національний природний парк «Подільські товтри», який входить до семи природних чудес України. Це унікальний природний об'єкт, який немає собі подібних як в Україні, так в і Європі. Аналогом Подільських товтр у світі є Великий Бар'єрний Риф, що розтягнувся вздовж східного узбережжя Австралії. Вже один цей факт дає змогу вважати Подільські товтри туристським об'єктом як державного, так і міжнародного рангу. Також у цього місця багата історія, що дає змогу розвивати екскурсійну діяльність.

Серед вже розвинутих туристичних місць є гірсько-лижний курорт Буковель. Завдяки зручному розташуванню, туристичний комплекс користується популярністю серед туристів протягом усього року. Щорічно в «Буковель» приїжджає приблизно півтора

мільйони туристів не лише з України, а й з ближніх до українського кордону країн. На території туристичного комплексу розташована велика кількість сучасних і комфортабельних готелів, вілл, приватних садиб, котеджів. Основною перевагою Буковелю є розвинута інфраструктура.

Але чому Україна з великим потенціалом знаходиться лише на нижчій сходинці рейтингу?

Згідно статистики більшість прихильників екотуризму знаходиться в Європі. Тут туристам набагато зручніше пересуватися, адже країни з різним населенням та культурою, розташовані на невеликих відстанях один від одного. Тобто в цьому регіоні не потрібно долати велику відстань, щоб познайомитись ближче з іншою культурою.

Європа має величезну кількість екологічних ресурсів та природних пейзажів, як наприклад, горні масиви Альп, Піренеїв та Карпат. Вони багаті на всесвітньо-відомі пам'ятки природи. Також Європа приваблює унікальним поєднанням природи та культури, що є фактором для створення сталого сільського господарства. Це є дуже важливим сектором економіки, що в свою чергу має велике піднесення для розвитку екологічного туризму на міжнародному рівні. Факт того, що завдяки економічному піднесенню в сфері сільського господарства розвиваються не зруйновані природні території, національні парки та природоохоронні території, виступає найважливішим фактором притягання туристів. Тобто основою піднесення екологічного туризму в Європі – є сталий розвиток сільського господарства.

Економіка України історично формувалась завдяки вигідному географічному положенню, наявності чорноземних ґрунтів, значною кількістю природних копалин та високопродуктивній праці населення. Ці фактори забезпечували країні високий рівень розвитку. На момент проголошення незалежності Україна мала одні з найкращих показників ВВП, промисловості та сільськогосподарської продукції.

З роками незалежності Україна потерпіла економічну деградацію з багатьох факторів. Знизився рівень розвитку харчової, машинобудівної, нафтохімічної промисловості та розвиток сільського господарства. Економічний спад знизив можливості населення на пересування та подорожі не тільки за кордон, а навіть в сфері внутрішнього туризму. Економіка країни є нестабільною, що призупиняє розвиток різних сфер, в тому числі екологічного туризму. Розвиток туристичної інфраструктури майже не розвивається, тому популярність внутрішнього туризму близиться до нульової відмітки.

Але Карантин через COVID-19 змусив більшість країн світу закрити кордони для туристів. А ті, хто зважився відкрити туристичний сезон, постійно змінює правила в'їзду. У таких непередбачуваних обставинах багато українців не ризикнули їхати за кордон, обравши відпочинок вдома. Із послабленням карантину на українські курорти поїхала рекордна кількість відпочивальників. Традиційно багато туристів було на Півдні (зокрема, в Одеській, Херсонській, Миколаївській областях), а також в Карпатах. Притік гостей зафіксували майже в усіх регіонах, адже через карантин багато хто шукає менш популярні місця.

За спостереженням експертів, поштовх для розвитку отримав «зелений» туризм – садиби у віддалених селах та хуторах. Також набрав обертів гастротуризм – різноманітні екоферми і т. п.

Завдяки туристам регіони отримали більші прибутки цього літа. Адже туристичні потоки вигідні не лише конкретним підприємцям – власникам готелів, кемпінгів, ресторанів і кав'ярень. Це – стимул для розвитку багатьох суміжних сервісів. Експерти стверджують, що туризм створює більше додаткових робочих місць, аніж така величезна галузь, як будівництво гребі тощо.

Не дивлячись на економічний спад в країні, зелений туризм можна розвинути завдяки наступним факторам:

1. Пандемія COVID-19, як шанс розвитку внутрішнього туризму.
2. Створення еколого-туристських підприємств, метою яких є розвиток екотуризму в Україні, соціальний та економічний розвиток місцевого населення та підвищення рівня освіти в екологічній сфері.
3. Формування довідково-інформаційних джерел по природним та історико-культурним пам'яткам, турам, розповсюдження реклами.
4. Розвиток туристської інфраструктури, розробка екологічних маршрутів.
5. Створення нових та модернізація існуючих природних музеїв, заповідників, національно-природних парків та баз відпочинку.
6. Підвищення кваліфікованих співробітників: екскурсоводів, гідів-перекладачів, інструкторів.
7. Розвиток міжнародного співробітництва в сфері розвитку екологічного туризму.

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_green/dmytruk1.htm.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/21_Zelena-Ukrayina.pdf.

Межова О.В.

*викладач-методист вищої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ
«Волинський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій»*

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Земельний фонд України становить 60,4 млн.га. Родючі українські землі при правильному землекористуванні й обробітку можуть не тільки приносити високу врожайність сільськогосподарської продукції, забезпечити необхідними продуктами харчування жителів України, але й експортувати сільськогосподарську продукцію за кордон. За підрахунками вчених українські сільськогосподарські виробники можуть прогодувати 300–320 млн. осіб.

Волинський регіон має перспективи розвитку внутрішнього і зовнішнього ринків сільськогосподарської продукції. Цьому сприяє зручне географічне положення та значна кількість родючих земель сільськогосподарського призначення. Волинська область займає 2014,4 тис.га, що становить 3,3% території України. Частка сільськогосподарських угідь становить 1035,9 тис. га (52%), рілля – 684, 6 тис.га (34)%. У Волинському регіоні проживає 1 млн. 29 тис. осіб, з них 495,6 тис. осіб (48%) сільське населення, з яких 147 тисяч осіб (42%) зайняті в ОСГ.

Ресурсний потенціал виробників сільськогосподарської продукції регіону має наступну структуру: фермерські господарства – 700, аграрні формування –300, особисті селянські господарства – 147,1 тис. Населення області виробляє майже 3% продукції сільського господарства від загальнодержавних обсягів, забезпечує жителів регіону доступною за цінами сільськогосподарською продукцією, частина якої іде на експорт. Проте землі сільськогосподарського призначення використовуються не на повну потужність. Значна частина земель сільськогосподарського призначення не обробляється. Це пов'язано з високою затратністю виробництва: високі ціни на насіння, техніку, мінеральні добрива. У 2020 році підприємствами (48%) та ОСГ (52%) засіяно 605 тисяч гектарів. У структурі посівних площ, задіяних під урожай

2020 року, 52% зернові та зернобобові культури, 22% технічні, картопля та овочеві 15%, кормові 11%.

«Пріоритетними напрямками розвитку аграрного сектору економіки області є виробництво зернових та технічних культур, картоплі та овочів, цукрових буряків, м'яса та молока» [4, с. 69]. З 2010 по 2020 рік зросло виробництво зернових та зернобобових культур. У 2010 році зібрано 579 тисяч т зернових культур, у 2014 – 1036 тисяч т, у 2015 – 1062 тисяч т, 2016 – 1110 тисяч т, 2017 – 1159 тисяч т, 2018 – 1237 тисяч т, 2019 – 1292 тисяч т, 2020 – 1335 тисяч т. Динаміка валового збору зернобобових культур характеризується наступними показниками: у 2010 році зібрано 242 тисяч т зернобобових, у 2014 – 272 тисяч т, у 2015 – 271 тисяч т, у 2016 – 296 тисяч т, у 2017 – 290 тисяч тон, у 2018 – 293 тисяч т, у 2019 – 298 тисяч тон., у 2020 – 298 тисяч т.

«У 2020 році було скошено та обмолочено 278,9 тис. га зернових та зернобобових культур, виробництво зерна становило 1,3 мільйона тонн, середня урожайність 44,8 ц/га» [3]. «В рейтингу регіонів у рослинництві область посідає 1 місце у виробництві вівса, 4 місце у виробництві жита, 5 місце у виробництві ярої пшениці, 8 місце у виробництві картоплі та ріпаку і 9 – у виробництві буряків цукрових (фабричних)» [4, с. 74].

З 2015 року по 2020 рік зріс обсяг виробництва валової продукції сільського господарства Волинського регіону: у 2015 році – 14, 8 млрд. грн., у 2016 – 15,1 млрд. грн., у 2017 – 15,8 млрд. грн., 2018 – 16,3 млрд. грн., 2019 – 16, млрд. грн., 2020 – 16,5 млрд. грн.

У 2020 році у Волинському регіоні вироблено сільсько-господарської продукції на загальну суму 16,6 млн. грн. Продукція рослинництва становить 69% від загального обсягу виробництва валової продукції сільського господарства, тобто 11,4 млрд. грн. Продукція тваринництва 5,2 млрд. грн, тобто 31%. Частка виробництва сільськогосподарської продукції у 2020 році, виробленої сільськогосподарськими підприємствами області становила: картоплі – 99,6% , овочів – 93,5, плодів і ягід – 92,0 , молока – 73,0, м'яса – 32,0.

Збільшення обсягу площ для вирощування сільсько-господарської продукції сприяє збільшенню обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, частина якої експортується. Цьому сприяє зручне географічне положення: Волинська область межує з Польщею і Білорусією. Волинський регіон успішно розвиває міжнародні зв'язки, щорічно збільшуючи обсяг товарообігу.

Зовнішньоекономічна діяльність Волинського регіону характеризується наступними показниками: загальний експорт продукції Волинського регіону у 2020 становив 643 млн. дол. США, загальний імпорт 1316. В тому числі 121 млн. дол. США – це продукція сільського господарства, яка експортувалась за кордон, імпорт сільськогосподарської продукції становив 79 млн. дол. США. Позитивне сальдо Волинського регіону у 2020 році становило 42 млн. дол. США. За останні роки значно зріс експорт продукції рослинництва. Найбільшим попитом користується наступна сільськогосподарська продукція, що експортується за кордон: деревина і вироби з неї (у 2019 році реалізовано продукції 460,1 тис. т), зернові культури (у 2019 році – 202,9 тис. т), насіння і плоди олійних рослин (у 2019 році – 142,1 тис. т).

Родючі ґрунти, екологічно чисте довкілля Волинського регіону створюють передумови для виробництва екологічно чисто продукції. Скорочення площі облогуєчих земель у регіоні сприяє зростанню обсягу виробництва сільськогосподарської продукції.

У зв'язку зі щорічним збільшенням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, необхідно створити нові виробні потужності, забезпечити якість і безпечність харчових продуктів, що мають відповідати європейським стандартам якості. Зростанню обсягу виробництва сільськогосподарської продукції сприяє розвиток малого бізнесу на селі, збільшення кількості фермерських сімейних господарств, кількості посівних площ. Впровадження сучасних технологій виробництва у сільському господарстві підвищить якість продукції, зменшить витрати виробництва, підвищать конкурентноздатність продукції і дозволить успішно реалізовувати її на світовому ринку.

Література:

1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств Волинської області. Статистичний збірник / за редакцією Л.С. Баранюк. Луцьк : Голов. управ. статистики у Волинській області, 2018. 350 с.
2. Сайт Головного управління статистики у Волинській області. URL: www.lutsk.ukrstat.gov.ua»panor.
3. Сайт управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації. URL: agrovoly.gov.ua.
4. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року, затверджена рішенням сесії обласної ради від 12.03.2020 № 29/16. URL: [www.minregion.gov.ua](http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/volynska)»wp-content»uploads»2020/04»volynska.
5. Статистичний щорічник. Волинь 2019 / за ред. В.Ю. Науменка. Луцьк : Голов. управ. статистики у Волинській області, 2020. 452 с.

РОЛЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформа адміністративної та фінансової децентралізації в Україні розпочалася у 2014 році зі схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1], якою визначено передумови необхідності кардинального реформування системи місцевих фінансів в Україні, загальні теоретичні та організаційні засади реформи, її основні етапи та очікувані результати. У свою чергу, прийняття у 2015 році Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2] та Методики формування спроможних територіальних громад [3] дозволило перейти до практичної імплементації адміністративної частини реформи шляхом формування нових об'єднаних територіальних громад, наділених ширшим спектром повноважень у порівнянні зі звичайними територіальними громадами. Разом з тим, прийняття змін до Бюджетного та Податкового кодексів дозволило на законодавчому рівні закріпити зміни стосовно фінансової складової реформи децентралізації.

Слід зауважити, що фінансова (бюджетна) децентралізація передбачає реалізацію двох паралельних векторів, а саме децентралізації доходів та децентралізації витрат. Так, децентралізація витрат передбачає передачу ширшого переліку видаткових повноважень від центральних органів влади на рівень органів місцевого самоврядування з урахуванням принципу субсидіарності. У свою чергу, децентралізація доходів має на меті закріплення за місцевими бюджетами джерел формування власних фінансових ресурсів, достатніх для збалансованого розвитку територіальної громади. Так, відповідно до методології Організації економічного співробітництва та розвитку [4] у якості вимірників рівня децентралізації доходів та витрат доцільно використовувати показники співвідношення доходів (витрат) місцевого бюджету до доходів (витрат) зведеного бюджету (без урахування обсягу міжбюджетних трансфертів). Отже, з метою оцінювання впливу реформи децентралізації на фінансову самодостатність територіальних громад доцільно розрахувати зазначені показники на основі офіційної статистичної інформації про виконання бюджету,

акумульованої Державною казначейською службою України [5] (рис. 1).

Аналіз представлених на рисунку даних дозволяє відмітити наявність суттєвого розриву між рівнем децентралізації доходів та витрат в Україні (рівень децентралізації витрат в середньому на 19,81% вище за аналогічний показник по доходам), що засвідчує наявність проблеми посиленого видаткового навантаження на місцеві бюджети, що, у свою чергу, не дозволяє говорити про високий рівень фінансової автономії та самодостатності територіальних громад у нашій державі на сучасному етапі розвитку фінансових відносин.

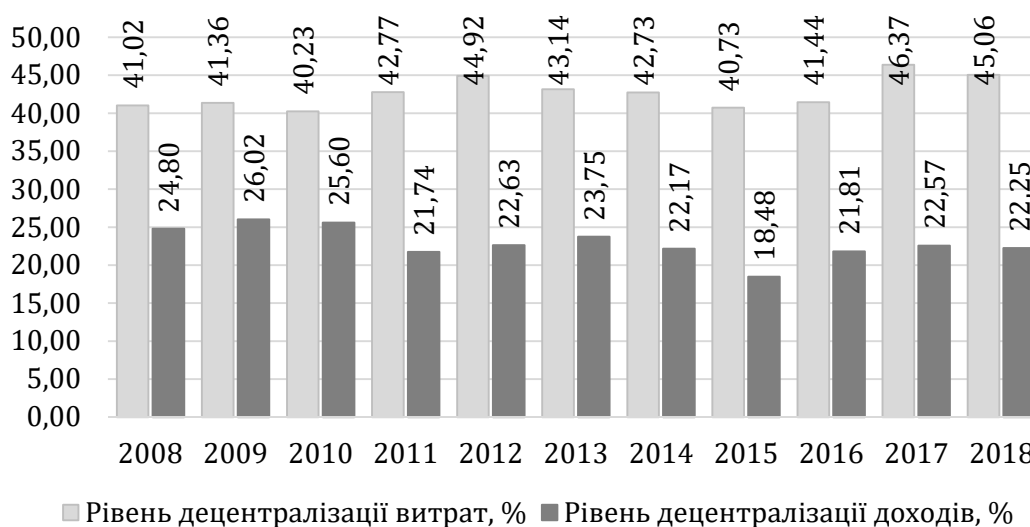

Рис. 1. Динаміка показників рівня децентралізації доходів та витрат в Україні за 2008–2018 рр., %

Разом з тим, окремо аналізуючи динаміку показника децентралізації витрат, можна відзначити його зростання порівняно з початком періоду дослідження: концентрація витрат місцевих бюджетів у втратах зведеного бюджету України у 2018 р. була на 4,04% вище, ніж у 2008 р., тобто базисний темп приросту складає 9,84%. Однак, справедливо зауважити, що більш динамічне зростання рівня даного показника відбулося саме у пореформений період (2017–2018 рр.), тоді як в середньому за весь діапазон аналізу ланцюговий темп росту складає 99,18%.

Характеризуючи зміну рівня децентралізації доходів, можна відзначити скорочення даного показника в абсолютному вимірі на 2,55% у порівнянні з 2008 роком (або на 10,28% у відносному вираженні). Разом з тим, на відміну від рівня децентралізації витрат, даний параметр характеризувався більшою амплітудою

коливання протягом 2008–2018 рр. (в середньому щорічно концентрація доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету збільшувалася на 1,6%).

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

- на сьогоднішній день існує майже двократний розрив між рівнем децентралізації доходів та витрат, при чому цей дисбаланс з кожним роком посилюється (22,81% у 2018 році проти 16,22% у 2008 році);

- реформа бюджетної децентралізації інтенсифікувала в першу чергу процеси децентралізації витрат, результати чого стали особливо помітні у 2017–2018 рр.;

- на даному етапі розвитку місцевих фінансів допоки неможливо говорити про посилення рівня фінансової автономії територіальних громад, адже показник децентралізації доходів зберігається на відносно стабільному рівня після його помірного скорочення у 2011 році з прийняттям Податкового кодексу України.

Отже, виявлені закономірності засвідчують існування проблемних аспектів у сфері формування доходної частини місцевих бюджетів, що актуалізує необхідність перегляду структури місцевих податків і зборів, а також повноважень органів місцевого самоврядування у сфері їх призначення, збільшення відрахувань від загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів, і, разом з тим, популяризації місцевих запозичень та проведення масової роз'яснювальної роботи щодо організаційних аспектів цього процесу і оптимізації використання залучених коштів. Зазначені заходи дозволять збільшити рівень концентрації грошових коштів у місцевих бюджетах та, відповідно, збалансувати процеси децентралізації доходів та витрат, перетворюючи територіальні громади на більш самостійних та автономних учасників економічних відносин.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 01.04.2014 № 333-р / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> – Назва з екрану.

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> – Назва з екрану.

3. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України;

Методика, Форма типового документа, Паспорт від 08.04.2015 № 214 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> – Назва з екрану.

4. OECD Fiscal Decentralisation Database [Електронний ресурс] / The Organisation for Economic Co-operation and Development. – Режим доступу: https://www.oecd.org/tax/federalism/fiscal-decentralisation-database.htm#A_1 – Назва з екрану.

5. Річна звітність про виконання бюджету [Електронний ресурс] / Державна казначейська служба України. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> – Назва з екрану.

Свістунов О.С.

*кандидат економічних наук, докторант,
Хмельницький національний університет*

КОМПЛЕКС ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ СИСТЕМАМИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розвиток світової економіки ХХІ століття переконливо засвідчує, що кожна країна з метою гарантованого забезпечення довгострокових, високих і стійких темпів економічного зростання повинна повною мірою використовувати наявний економічний потенціал. Тому успішна інтеграція України до світового економічного простору потребує прискорених темпів впровадження науково-технічного прогресу, ефективного технологічного оновлення промислових підприємств, що передбачає протягом самих коротких термінів матеріалізацію знань, а також їх трансформацію в інформацію та нові знання [2; 3].

З позицій вищевикладеного найбільш впливовими факторами сучасного етапу економічного розвитку на формування нової парадигми технологічного оновлення промислових підприємств є наступні: прискорення темпів розвитку різних видів знань та посилення їх ролі в успішності економічних процесів і перерозподіл доданої вартості у відповідності із новим призначенням знань та наукомісткістю виробництва; необхідність постійного навчання для кожної категорії працюючих, для кожного члена суспільства, незалежно від виду діяльності, та розвиток пізнавальної мотивації особистості за умов домінування і експансії інформаційного простору; посилення ролі інновацій та інноваційного розвитку,

сутність яких змінюватиметься у зв'язку із збільшенням частки знань і наукових компонентів; інтенсивний розвиток комп'ютерних комунікацій для встановлення соціальних, політичних і культурних зв'язків у суспільстві, а також для доступу до інтелектуальних інформаційних технологій, що підтримуються всебічно розвиненою людиною; забезпечення відкритого доступу до світових інформаційних мереж, формування системи соціальних відносин у віртуальному середовищі, зростання частки інформаційних продуктів та створення глобального інформаційного простору для всебічного розвитку особистостей [4; 5].

Такі інформаційно-технологічні трансформації, їх інтелектуальне забезпечення перенасичують процеси управління виробничими системами якісно новими тенденціями, явищами і подіями, для керування якими необхідні різнобічні знання та професійні навички, здатність до оперативності управлінських рішень. Це потребує створення комплексу інформаційних технологій з метою модернізації управлінсько-виробничих функцій, що дозволить створювати і використовувати бази даних про інновації, наукомісткі технології, можливі напрями технологічного оновлення підприємства та забезпечить оптимальні шляхи реалізації оперативних і стратегічних рішень для досягнення підприємством його основних цілей. При цьому під комплексом інформаційних технологій ми розуміємо складну системно організовану для вирішення виробничо-управлінських задач структуру як сукупність методів і засобів реалізації операцій збору, реєстрації, передачі, накопичення, пошуку, обробки і захисту інформації на основі застосування новітнього програмного забезпечення (штучного інтелекту, цифрових технологій), комп'ютерної техніки і засобів комунікацій, а також способів, за допомогою яких інформація надається клієнтам [1]. Створення комплексу інформаційних технологій забезпечить підвищення якості управління виробництвом, науково-дослідними та конструкторськими процесами промислових підприємств, а також ефективності обслуговування клієнтів, на засадах дотримання економічної безпеки та інтелектуального захисту.

Отже, створення комплексів інформаційних технологій – це прогресивний метод модернізації виробничо-управлінської функції, оскільки, за світовим виміром, на сьогодні високого рівня розвитку досягли ті промислові підприємства, які активно запроваджують наукові досягнення, високі технології та інновацій в усі сфери функціонування.

Література:

1. Войнаренко М.П. Інформаційні технології в організаційному управлінні підприємством / М.П. Войнаренко, Л.В. Джулій, Л.В. Ємчук // Konzeptuelle Grundsätze des Wirtschaftswachstums bei der Globalisierung : kollektive monographie / herausgegeben vom Doktor Wirtschaftswissenschaften, Professor W. Jatsenko. – Verlag SWG imex GmbH Nurnberg, Deutschland, 2016. – 487 p.
2. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – Київ, 2015. – 336 с.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана; Гос. ун-т Высш. шк. экономики. – Москва, 2000. – 606 с.
4. Корнух О.В. Інтелектуальний капітал – основа інноватизації, ефективної і корпоративної стратегії підприємства: монографія / Турило А.М., Корнух О.В.; ДВНЗ «Криворізький національний університет». – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. – 228 с.
5. Чухно А. А. Постиндустриальная экономика: теория, практика и ее значение для Украины // А. Чухно. – Москва : Логос, 2003. – 632 с.

Соколова О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки підприємств,
Університет державної фіскальної служби України*

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Згідно теорії трьох секторів, яку започаткував К. Кларк, сільське господарство відноситься до первинного сектору економіки. В основі трьох секторної теорії лежить гіпотеза, згідно з якою в процесі історичного розвитку відбувається послідовний перехід від суспільства з переважанням в економіці первинного сектора до індустріального, а потім до постіндустріального суспільства з домінуванням сектора послуг. Зазначений підхід до класифікації секторів економіки був запропонований з метою представлення послідовності, з якою види економічної діяльності займали провідне місце в системі господарських відносин. Теорії структурування економіки за секторами дають змогу визначити місце і роль сільського господарства в структурі сформованих секторів економіки країни.

Сільське господарство задовольняє першочергові нагальні потреби людини, необхідні для підтримки її життєдіяльності, є основою розвитку національної економіки. «Сільське господарство

сприяє розвитку як вид економічної діяльності, як джерело доходів і як постачальник екологічних послуг, і все це перетворює цю галузь в унікальний інструмент розвитку», зазначається у доповіді Світового банку «Сільське господарство для розвитку» [8]. Український вчений В. Геєць відзначає, що «сільське господарство було рушійною силою, яка спричинила розвиток несільськогосподарських секторів і сприяла підвищенню загального рівня добробуту населення [5, с. 3]. Сільське господарство, як галузь первинного сектора економіки, продукує не лише сільськогосподарські товари, але й незамінні суспільні блага, найважливішим з яких є продовольча безпека.

Термін «продовольча безпека» офіційно вперше введений у міжнародну практику в 70-х рр. XX ст. Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН – ФАО (Food and Agriculture Organization). Подивитися на проблему забезпечення продовольчої безпеки як важливої складової економічної й національної безпеки світове співтовариство зумовила глибока зернова криза 1972–1973 рр. Всесвітня організація охорони здоров'я продовольчу безпеку розглядає як спроможність держави забезпечити фізичну й економічну доступність продуктів харчування всім громадянам і соціальним групам країни, яка гарантована наявністю власного виробництва продовольства і прийняттям соціальної політики, що забезпечує достатній прожитковий мінімум. Досягнення продовольчої безпеки є однією з Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р., що поставлені ООН перед країнами членами на Саміті зі сталого розвитку [7].

Вирішення проблеми забезпечення продовольчої безпеки є найважливішим пріоритетом стратегії розвитку усіх передових країн світу. В Україні базові засади правового забезпечення національної продовольчої безпеки закріплені в Конституції. В «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» продовольча безпека трактується як «стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства» [3]. Система продовольчої безпеки складається з надійного забезпечення продовольством, яке базується на національному сільськогосподарському виробництві; доступності до необхідної кількості продовольства всіма категоріями населення; захисті вітчизняного виробника від імпоротної залежності. Основною галуззю у вирішенні проблеми продовольчої безпеки є сільське господарство, яке є основним постачальником сировини й продовольства на ринки.

Для виміру продовольчої безпеки на рівні держави використовується глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index), який складається з таких груп показників: цінова доступність, фізична доступність, якість та безпека, природні ресурси та стійкість. У 2020 р. Україна піднялась на 22 позиції проти 2019 року й посіла 54 місце у глобальному індексі продовольчої безпеки серед 113 країн [6].

Проте даний рейтинг дуже умовний. Скоріше він свідчить про можливість забезпечення себе продуктами харчування та експортний потенціал. Зростання України у глобальному індексі продовольчої безпеки відбулося за рахунок експорту сільськогосподарської сировини. Так, у 2020 р. експорт аграрної продукції Україна становив 22,0 млрд дол., це майже 45% валютної виручки [1]. Через посуху у 2020 р. Україна зібрала менше зернових порівняно з 2019 р. Тому можна прогнозувати, що у 2021 р. відбудеться зниження рейтингу нашої країни у глобальному індексі продовольчої безпеки.

Незважаючи на рекордні досягнення експорту аграрної продукції, продовольча безпека України викликає занепокоєння. Зокрема, за першим критерієм цінова доступність продовольства. В січні 2021 р. ціни на продукти харчування та безалкогольні напої зросли на 1,4%. Найбільше (на 15,4%) подорожчали яйця. На 6,5–1,0% зросли ціни на овочі, цукор, соняшникову олію, м'ясо птиці, хліб, яловичину, продукти переробки зернових, сири [4]. Відмітимо, що українці витрачають на продукти харчування 45% своїх грошових доходів. В Україні є серйозні проблеми з фальсифікованою продукцією та неналежним зберіганням продуктів (критерій якість та безпека). «Лідерами» фальсифікацій є масло, ковбасні вироби, ікра, мед.

Загрозою продовольчій безпеці України є також і сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції. Так, у структурі загального експорту частка готової харчової продукції у 2019 р. становила 6,4%, а частка продукції рослинного походження – 25,8%, в т.ч. зернові культури – 19,2%, насіння і плоди олійних рослин – 5,1% [2].

У розвитку сільського господарства України переважає виснажлива модель землекористування. В рослинництві культивуються технічні монокультури (пшениця, кукурудза) та насіння олійних рослин (ріпак, соя, соняшник), виснажуючи ґрунти та приносячи велику шкоду власній еко-системі. Нарощування обсягів виробництва продукції зернових і олійних культур за умов відсутності виробництв із повним циклом глибокої переробки продукції рослинництва (комбікормів) привело до звуження

розвитку тваринництва та виробництва продуктів тваринного походження. Суб'єкти ринку не зацікавлені у промисловій переробці вирощеного врожаю з відповідною подальшою реалізацією продуктів переробки з вищою доданою вартістю – олії, маргарину, майонезу, макаронів тощо. І хоча експорт сировинної продукції аграрного сектора забезпечує значні валютні надходження, проте перетворює позиції України на досить вразливі на світовому ринку та несе ризики для забезпечення продовольчої безпеки.

Для України сьогодні головним пріоритетом забезпечення належного рівня продовольчої безпеки є насичення ринку власною різноманітною сільськогосподарською й продовольчою продукцією шляхом створення внутрішньої переробки та імпорто-заміщення харчової продукції і ресурсів. Першими кроками у цьому напрямі має бути розвиток виробництв із первинної переробки зерна, розширення потужностей з перероблення овочевої та плодоягідної продукції. Це сприятиме збільшенню зайнятості й доходів сільського населення, прибутків переробних підприємств, податкових надходжень до бюджетів територіальних громад, зменшить залежність країни від імпорту ресурсів й харчової продукції, гарантуватиме продовольчу безпеку країни.

Література:

1. Державна фіскальна служба. Офіційний сайт. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11>.
2. Зовнішня торгівля України. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/Zov_torg.pdf.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n153>.
4. Про соціально-економічне становище України за січень 2021 року. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/dop/03/dop_012021.pdf.
5. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наукова доповідь / Бородіна О. М. та ін. ; за ред. В. М. Гейця. Київ : Ін-т економіки та прогнозування, 2012. 56 с.
6. Global Food Security Index (2020). URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Index>.
7. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015). URL: <http://www.un.org.ua/en/publications-and-reports/global-un-publications/4337transforming-our-world-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2015>.

8. World Development Report: Agriculture for Development (2008). URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5990/WDR%202008%20-%20English.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

Ткачук Г.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту,
Одеська національна академія харчових технологій*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасний стан економічного розвитку підприємства, що виробляє продукти харчування, залежить від спроможності його економічної системи пристосуватись до новітніх умов євроінтеграції України та глобалізації світової економіки, які несуть із собою неминучі реформаційні зміни державної, регіональної та промислової політики, зберегти конкурентоздатність своєї продукції, як мінімум, на внутрішньому ринку та забезпечити достатній рівень захисту від загроз трансформаційних процесів, які несуть із собою такі зміни.

За таких умов підприємство має потребу у дієвій системі економічної безпеки, до якої висуваються додаткові вимоги щодо здатності до адаптації, оперативності виявлення реальних загроз та небезпек трансформаційних процесів, наявності в своєму арсеналі боєздатних засобів захисту конфіденційної інформації, майнових прав та корпоративних інтересів.

Слід зауважити, що підприємства у харчовій галузі виробництва мають важливу особливість, пов'язану із переробкою сільськогосподарської сировини. Виробництво харчової продукції є матеріаломістким процесом. До того ж в умовах Євроінтеграції до якості готового продукту висуваються високі вимоги. Зазначені аспекти роблять базові бізнес-процеси підприємства харчової промисловості ресурсозалежними, тобто залежними від фізичної наявності та якості сільськогосподарської сировини.

Така залежність є поштовхом для пошуку ефективних форм співпраці з сільгоспвиробниками. Агроінтеграція, як процес, якраз представляє собою взаємодію виробників сільськогосподарської продукції (сировини) та підприємств – переробників цієї сировини

з метою забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в умовах ринкової економіки та забезпечення ефективності господарської діяльності всіх учасників інтеграційного процесу. Агроінтеграцію переважно розглядають як шлях подолання депресивного стану розвитку сільгосппідприємств. Сучасні науковці вважають, що головною метою створення агроінтегрованих формувань є «забезпечення росту конкурентоспроможності виробленої продукції, санація ресурсного потенціалу товаровиробників, зниження рівня соціальної напруги на селі» [1]. На наш погляд, даний напрям досягнення позитивного економічного ефекту є також актуальним і для підприємств, що переробляють сільгоспсировину.

У нашому дослідженні агроінтеграція розглядається як трансформаційне перетворення, яке є пріоритетним для підприємства харчової промисловості, несе із собою певні ризики й загрози економічній безпеці та вимагає створення базової моделі захисту з використанням новітніх технологій та засобів.

З огляду на прийняту нами концепцію економічної безпеки трансформаційних перетворень, економічна безпека агроінтеграційних трансформацій представляє собою стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз стабільності економічного простору підприємства, які викликані трансформаційними процесами агроінтеграції, щодо реалізації його корпоративних інтересів [2].

Зазначимо, що сучасні агроінтеграційні формувань мають особливі риси:

1) одночасне інтегрування аграрного та промислового капіталу [3, с. 34];

2) традиційно основними формами інтегрованих об'єднань є асоціації, агрохолдинги та фінансово-промислові групи.

Напрями дослідження забезпечення економічної безпеки агроінтеграційних трансформацій нами визначені як:

- аналіз слабких та сильних сторін, можливостей та загроз агроінтеграційних процесів різних форм функціонування;

- дослідження результатів діяльності сучасних агрохолдингів України, їх переваг та негативних аспектів розвитку;

- дослідження методики оцінки рівня ризикованості агроінтеграційних трансформаційних перетворень;

- моделювання механізму забезпечення економічної безпеки агроінтеграційних трансформацій з урахуванням заходів захисту від ймовірних загроз;

– визначення шляхів та напрямів вдосконалення системи економічної безпеки підприємства в умовах інтеграційних трансформацій (агроінтеграції).

Агроінтеграція представляє собою вид трансформаційного перетворення економічної системи підприємства, яке супроводжується глибинними зрушеннями структури управління та має як позитивні сторони (переваги, можливості) так і негативні аспекти.

Можливості, які надає агроінтеграція підприємству переробної харчової промисловості, можна сформулювати таким чином:

- 1) стабільність забезпечення виробництва сільськогосподарською сировиною та досягнення ритмічності її постачання;
- 2) збільшення ймовірності досягнення необхідної якості сировини;
- 3) зменшення витрат за рахунок скорочення посередницьких оборудок;
- 4) налагодження умовно-стійких комунікативних відносин з виробником сировини;
- 5) ймовірність отримання додаткової вигоди за рахунок розширення бізнесу;
- 6) забезпечення конкурентних переваг на ринку продуктів-аналогів;
- 7) забезпечення інвестиційної привабливості.

За нашими міркуваннями, можна виділити такі основні загрози агроінтеграційних трансформацій:

- 1) повна або часткова втрата правової та майнової самостійності;
- 2) повна або часткова втрата контролю бізнес-процесів;
- 3) ймовірність зростання витрат, пов'язаних із спільною діяльністю;
- 4) потреба поступатися власними інтересами заради інтересів агроінтеграційного формування;
- 5) зростання ймовірності витоку конфіденційної інформації;
- 6) ймовірність зниження рівня фінансової стійкості та ймовірність банкрутства у разі невдалої інтеграції.

Рівень (клас) ризикованості трансформаційного перетворення шляхом агроінтеграції залежить, на наш погляд, від ряду факторів, а саме:

- форми агроінтеграційного формування;
- стану економічної системи підприємств-учасників на початок агроінтеграції;

- очікувань та мотивів агроінтеграційного об'єднання всіх учасників трансформаційного процесу;

- економічної ситуації на світовому рівні, рівні держави, регіону, галузей сільського господарства та харчової промисловості;

- наявності або відсутності державної підтримки агроінтеграційних процесів;

- забезпеченості ресурсним потенціалом учасників агроінтеграції;

- іміджу, наявності або відсутності налагоджених комутативних зв'язків всіх учасників агроінтеграційної трансформації.

Аналіз сильних та слабких сторін агроінтеграції та дослідження складу, змісту та ймовірних наслідків вірогідних загроз, дозволяють нам означити шляхи вдосконалення системи економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційних перетворень, які полягають, за авторським баченням, в наступному:

- 1) розробка та впровадження корпоративної політики економічної безпеки трансформаційних перетворень;

- 2) стратегічне планування трансформаційних перетворень, прогнозування вірогідних ризиків й загроз та їх ймовірних наслідків;

- 3) тестування системи економічної безпеки щодо спроможності протидіяти загрозам трансформаційних перетворень;

- 4) адаптація системи забезпечення економічної безпеки до функціонування в умовах трансформаційних перетворень;

- 5) розробка та опанування базовим забезпеченням економічної безпеки трансформаційних перетворень та їх наслідків (стандартних ризик-кейсів, базових технологій, механізмів та алгоритмів ідентифікації загроз, оцінки ризикованості, застосування заходів захисту);

- 6) застосування заходів превентивного характеру з метою упередження негативного впливу загроз та ризиків трансформаційних перетворень;

- 7) проведення роз'яснювально-освітньої роботи серед співробітників підприємства щодо політики, перспектив та ймовірних ризиків трансформаційних перетворень.

Таким чином, агроінтеграція відіграє позитивну роль в оздоровленні фінансово-економічної ситуації, в якій опинились сучасні підприємства харчової промисловості, та у прогресивному зростанні продовольчого бізнесу в Україні. Однак реалізація планів щодо інтеграційної співпраці з виробниками сільсько-госпо-

дарської сировини в реальних умовах пов'язана із відповідними прогнозованими та непередбачуваними загрозами та потребує адаптації системи економічної безпеки до нових умов функціонування. Розробка відповідного забезпечення системи захисту та шляхів удосконалення діючої системи економічної безпеки створює підґрунтя для організації безпечного бізнесу і нових умовах.

Література:

1. Олійник Т.І., Олійник О.О. Агроінтеграція – фактор підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 2(30). С. 56–59.
2. Ткачук Г.О. Теоретичні аспекти економічної безпеки сучасного підприємства: наукові підходи до тлумачення базової категорії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Випуск № 29. С. 151–155.
3. Данкевич А.Є. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 350 с.

НАПРЯМ 4. РИЗИКИ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Гуткевич С.О.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій*

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Екологічну політику можна розглядати на основі визначення її мети і задач. Державна екологічна політика розуміється в такий спосіб: це політика, спрямована на збереження навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів з урахуванням перспектив розвитку господарств із метою створення сприятливих екологічних умов для населення. Цією політикою визначаються екологічні цілі і задачі. Вона реалізується на основі дотримання вимог діючого законодавства і нормативних документів.

Як галузь економіки екологія приваблива для інвесторів, оскільки зв'язано із суспільством, з людиною, але не є пріоритетною, що не приносить прибуток одним моментом. Здоров'я людини залежить від стану навколишнього середовища, що визначає стратегію країни, стан її економіки. Для рішення демографічних проблем, насамперед, необхідно розробити стратегію підвищення безпеки життєдіяльності населення.

Ефективність екологічної політики полягає в подоланні управлінських перешкод і повинна ґрунтуватися на довгостроковому стратегічному керуванні при участі професійних кадрів. Тільки в цьому випадку управлінські рішення щодо екологічного аспекту будуть ефективні. Це відноситься і до демоекологічної політики, зв'язаної з демографічною ситуацією в Україні.

Діяльність законодавчих і виконавчих органів влади в сфері екологічної політики повинна бути зосереджена на рішенні наступних основних проблем:

- залучення інвестицій, у тому числі іноземних;
- розвиток господарського комплексу країни з максимальним обліком екологічних, природно-географічних і демографічних особливостей конкретних територій;

- раціональне використання природно-ресурсного потенціалу країни з урахуванням інтересів нинішніх і майбутніх поколінь;

- забезпечення екологічної безпеки населення на локальному, регіональному і національному рівнях;

- включення населення в активну реалізацію державної екологічної політики.

Для процесу управління екологічним ризиком необхідна екологічна експертиза на основі точної інформації, оскільки вплив на навколишнє середовище не завжди піддається аналізу з позиції витрат або вигод від інвестиційного проекту.

Вагоме значення для забезпечення безпеки населення має наявність і достатньо високий рівень розвитку національних систем регулювання в сфері запобігання промислових катастроф і стихійних лих.

Основою формування екологічної політики є поступовий перехід до поступального розвитку шляхом ефективного використання усіх видів ресурсів, оптимізації їхньої структури, технологічної реструктуризації виробництва і посилення його соціальної спрямованості.

Україна має величезний природно-ресурсний потенціал, що створює умови для довгострокового постійного соціально-економічного розвитку. Національна стратегія екологічного розвитку може бути спрямована на посилення екологічної складеної економіки, тобто гармонізацію екологічних, економічних і демографічних інтересів суспільства.

Забезпечення динамічного розвитку України передбачає:

- організацію економічного росту шляхом формування ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки, раціонального споживання матеріальних ресурсів, створення умов і гарантій роботи для населення, підвищення якості життя;

- охорону навколишнього середовища з метою створення населенню умов для проживання в природному середовищі з високоякісними параметрами життєзабезпечення;

- соціальну справедливість – установлення гарантій рівності громадян перед законом, забезпечення рівних можливостей для досягнення економічного, екологічного, соціального і демографічного добробуту;

- раціональне використання природних ресурсів – створення системи гарантій раціонального використання природних ресурсів на основі дотримання національних інтересів країни і їхніх збережень для майбутніх поколінь;

- подолання депопуляції – формування національної демографічної політики з метою забезпечення відтворення здорового населення у відповідному природному середовищі;

- забезпечення гарантій освіти для збільшення інтелектуального потенціалу країни, його доступності і безкоштовності, включаючи екологічну освіту;

- активне співробітництво з усіма країнами і міжнародними організаціями з метою раціонального використання екосистем, забезпечення безпечного майбутнього розвитку.

Реалізація цих цілей може бути забезпечена шляхом:

- структурної перебудови економіки;

- гарантування національної безпеки держави, включаючи економічну, соціальну, екологічну і демографічну безпеку;

- підвищення рівня організації природокористування з урахуванням природно-кліматичних умов і природно-ресурсного потенціалу територій.

Проведення економічної реформи загострило питання щодо ролі екологічного фактора в розвитку суспільства. В умовах трансформації економічної системи формується новий економічний механізм природокористування і природоохоронної діяльності, а також більш тісно поєднуються механізм державного екологічного регулювання з механізмом ринку. Однією з умов постійного розвитку держави є ефективне використання природних ресурсів.

НАПРЯМ 5. АУДИТ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

Бицюра Л.О.

здобувач,

Тернопільський національний економічний університет

Брич Б.В.

аспірант,

Тернопільський національний економічний університет

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Поштовхом до розвитку енергетичного менеджменту є різного роду кризи (промислові, соціальні, енергетичні, геополітичні), що суттєво загострюють проблеми конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Ці кризи виникають в результаті протиріч в реалізації етапів економічного циклу: в сфері виробництва, розподілу чи споживання енергетичних ресурсів.

Одним з найбільш вагомих чинників, що зумовили перехід до сучасного усвідомлення основних проблем у розвитку підходів до енергозбереження, є енергетична криза 1970-х років, що спровокувала зростання цін на енергоносії і природним чином збільшивши темпи інфляції.

У формуванні концептуальних засад енергозбереження та раціонального використання ресурсів, вітчизняні підприємства поряд із міжнародними стандартами керуються вітчизняною нормативною базою. Так, в Україні діє Розпорядження КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» в якому передбачено [1]:

- запровадження системи стратегічного управління, в тому числі на основі сценарного моделювання ринків;
- впровадження засад ресурсного менеджменту в управлінні видобувною галуззю;
- підготовка персоналу до роботи за новими моделями функціонування енергетичних ринків, кадрів та сучасного науково-технічного забезпечення;
- запровадження системи державно-приватного партнерства в резервуванні енергетичних ресурсів та системи стратегічних запасів енергоресурсів;

– усунення надмірних обмежень з метою ефективного та гнучкого функціонування енергетичної інфраструктури для постачання та транзиту вуглеводнів;

– формування базових засад державної галузевої політики на підставі взаємодії держави із суспільством, базуючись на принципах ефективного управління, делегуванні повноважень і розподілу обов'язків;

– удосконалення системи корпоративного управління на підприємствах ПЕК, частка держави в яких перевищує 50%, зокрема з урахуванням Принципів корпоративного управління ОЕСР.

По-суті, потреба у енергетичному менеджменті виникає через результати функціонування самої системи енергетичного менеджменту, якими є економічний, екологічний та соціальний ефект.

Зміст економічного ефекту полягає у тому, що в умовах енергетичної кризи та економічного спаду, основним завданням менеджменту підприємств стає оптимізація доходів через підвищення енергоефективності виробництва та зниженні енергоємності продукції. Зосередження уваги на енергії як одному із головних ресурсів підприємства дозволяє сформувані такі управлінські стратегії, які не лише визначають пріоритетність енергії у виробничих процесах, а й виокремлюють її як окремий виробничий ресурс, тобто уже не земля, праця та капітал, а земля, праця, енергія, капітал.

Екологічний ефект від енергоменеджменту буде проявлятися у зменшенні споживання природних ресурсів для потреб енергетичної складової виробництва або найефективніше використання природних джерел енергії (сонце, вітер і т.д.). Складовою екологічного ефекту від енергоменеджменту можна вважати і діяльність пов'язану із реалізацією проектів по відновленню екосистем участь у яких беруть підприємства із енергоємним виробництвом.

Найбільш виразно проявляється соціальний ефект у реалізації можливостей системи енергоменеджменту у функціонуванні адміністративно-територіальних об'єднань таких як наприклад об'єднані територіальні громади. Безперечно, результативність енергоменеджменту буде тим вищою чим більшим коефіцієнтом корисної дії буде наділена кожна його складова:

1. Планування енергоефективності.
2. Квантифікація параметрів енергоефективності.
3. Регулювання енергоефективності.
4. Моніторинг енергоефективності.

Великий вплив на кожну складову мають екзогенні та ендегенні фактори. На наш погляд, ці фактори є об'єктивними, якщо це екзогенні по відношенню до суб'єкта господарювання та суб'єктивними, якщо це ендегенні. Екзогенні ми вважаємо об'єктивними по відношенню до суб'єкта господарювання тому, що на них неможливо впливати, а лише сприймати і пристосовуватися до умов. В свою чергу, суб'єктивні фактори повинні знаходитись в управлінській площині підприємства і характеризуватися в першу чергу гнучкістю, адаптивністю та актуальністю.

Впровадження системи енергетичного менеджменту на підприємствах є поширеною світовою практикою. А це було обумовлено тим, що у 2011 році Міжнародна організація зі стандартизації ввела в дію стандарт ISO 50001 Енергетичний менеджмент [2]. Даний стандарт призначений для забезпечення організацій, які вирішили зробити енергетичну ефективність частиною своєї системи управління. Саме для цього даним стандартом надається певна допомога в організації ефективного використання енергоємних активів, створення прозорості у використанні енергоресурсів, сприяння впровадженню передових методів управління енергоресурсами та посилення ефективних навички управління енергоспоживанням, надання допомоги в оцінці об'єктів з точки зору енергетичної ефективності та визначення пріоритетності впровадження нових енергозберігаючих технологій, забезпечення засад для підвищення енергоефективності по всьому ланцюгу виробництва та можливість інтеграції з іншими організаційними системами управління, такими як екологічний менеджмент та охорона праці.

Література:

1. Розпорядження КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>.
2. Системи енергетичного менеджменту. URL: <http://www.reee.org.ua/energy-efficiency/systemy-enerhetychnoho-menedzhmentu>.
3. Брич В.Я., Шпак О.Л., Домбровський З.І., Тибінь А.М., Домбровський М.З. Методи управління ризиками енергопостачальної компанії : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 304 с.
4. Брич В., Федірко М., Брич Б. Теоретичні основи побудови стратегії енергосервісу. *Соціально-економічний розвиток регіонів у контексті міжнародної інтеграції*. 2017. № 27(16). С. 49–54.
5. Брич В.Я., Федірко М.М., Артемчук Т.О. Трансформація організаційної структури енергокомпанії. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27 (3). С. 166–172. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27\(3\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27(3)_22).

6. Дзядикевич Ю.В., Брич В.Я., Джеджула В.В., Гевко Р.Б. та ін. Організаційно-економічний механізм енергозбереження : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 154 с.

7. Брич В., Федірко М., Янік І. Організаційно-економічні передумови реінжинірингу бізнес-процесів на ринку комунальної теплоенергетики України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. № 2. С. 7–19.

Гаркуша Ю.А.

студент,

Університет митної справи та фінансів

Науковий керівник: Дулік Т.О.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики,

Університет митної справи та фінансів

РОЛЬ РЕНТНОЇ ПЛАТИ ЗА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

На сьогодні питання справляння й адміністрування рентних та ресурсних платежів, у тому числі за видами корисних копалин, належать до пріоритетних напрямів реформування національної податкової системи.

Рентна плата за користування надрами як дохід, який отримує держава від суб'єктів господарювання (надрокористувачів) за передані їм у користування (фактично в оренду) природні ресурси, набуває абсолютної форми та виступає як правова категорія.

У багатих на корисні копалини країнах, особливо на вуглеводневу сировину, мінерально-сировинна рента виступає вагомим чинником поповнення фінансових фондів держави та окремих територій. Наприклад, у країнах ЄС, де експлуатація природних ресурсів є менш інтенсивною, ніж в Україні, надходження від цієї групи податків дорівнюють 3,6% ВВП, а у структурі доходів бюджетів окремих країн їхня частка сягає 15%. У той час як в Україні в середньому за останні 5 років рентна плата за користування надрами склала лише 5,55% від доходів зведеного бюджету [1].

Рентну плату за користування надрами для видобування корисних копалин в Україні було введено як форму реалізації економіко-правових відносин між власником ресурсів надр в особі держави та суб'єктами підприємницької діяльності, які займаються видобуванням корисних копалин. Цей вид податкового надходження за міжнародними нормами розглядається як

економічна рента чи орендна плата за користування родовищами корисних копалин, що справляється на користь власника надр – як правило, держави. Тобто плата за надра виступає єдиним податком з різноманітними формами встановлення й методами справляння, по-різному співвідноситься з іншими категоріями податкових стягнень [2, с. 7].

З 01.01.2015 р. в Україні запроваджено нову форму платежів за надра у вигляді рентної плати. При цьому порядок її справляння та її основні елементи (платники, об'єкт та база оподаткування, ставки, строки сплати та подання декларації) регламентуються положеннями розділу IX Податкового кодексу України [3].

На сьогодні в Україні частка рентної плати за користування надрами у загальному обсязі надходжень від ренти за використання природних ресурсів до зведеного бюджету складає 86,38%. Види платежів, які відносять до рентної плати за користування надрами, та обсяги надходжень наведені в табл. 1 [4].

Таблиця 1

Види та обсяги надходжень рентної плати за користування надрами до Зведеного бюджету України за 2019 рік

Назва платежу	Сума надходження, грн	Частка у заг. обсязі рентної плати за користування надрами, %
Надходження від рентної плати за користування надрами, у тому числі:	44 938 894 173, 57	100
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення	5 203 405 616,63	11,58
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення	124 864 955,66	0,28
Рентна плата за користування надрами для видобування нафти	6 045 355 801,77	13,45
Рентна плата за користування надрами для видобування природного газу	30 732 776 912,02	68,39
Рентна плата за користування надрами для видобування газового конденсату	2 716 470 716,14	6,04
Рентна плата за користування надрами для видобування бурштину	1 077 664,26	0,01

Джерело: побудовано за даними [4]

На основі даних про надходження від сплати рентної плати за користування надрами до Зведеного бюджету України можна зробити висновок, що частка рентної плати за користування надрами для видобування природного газу є найбільш вагомою у складі ренти за користування надрами та становить 68,39%, рентна плата за користування надрами для видобування нафти, хоча й займає друге місце становить лише 13,45%, усі інші види рентної плати не забезпечують достатнього обсягу надходжень.

Для подальшого дослідження ролі рентної плати за користування надрами у формуванні фінансових ресурсів держави проаналізуємо дані про її надходження до Зведеного бюджету України за останні 5 років (табл. 2), порівнюючи їх з надходженнями від інших податків [4].

Проаналізувавши дані, наведені у табл. 2 можна зробити висновки, що вартісні значення надходжень від сплати рентної плати за користування надрами залишаються стабільними, але їх частка у доходах Зведеного бюджету України має тенденцію до зменшення, що обумовлено великим приростом загального обсягу податкових надходжень, наприклад, від сплати податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб. Вказану залежність подано на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка темпів приросту частки окремих податків від загального обсягу податкових надходжень до Зведеного бюджету України

Джерело: побудовано за даними [4]

Дані рис. 1 свідчать, що впродовж останніх років темпи приросту рентної плати за користування надрами відставали від надходжень інших податків до Зведеного бюджету України.

Таблиця 2

**Динаміка надходжень від сплати окремих податків
до Зведеного бюджету України впродовж 2015-2019 років**

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Відхилення 2019 р. до 2018 р.	
						абс., +,-	відн., %
1	2	3	4	5	6	7	8
Податкові надходження (млн. грн.), у тому числі:	507635,00	650781,00	828158,00	986348,00	1070321,00	83973,00	+8,51
Рентна плата за користування надрами	38008,00	40780,00	44978,00	43045,30	44938,00	1892,70	+4,40
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	139036,00	199005,00	259082,00	336082,00	392775,00	56693,00	+16,87
Внутрішні податки на товари та послуги	249247,00	337256,00	435430,00	507157,00	515766,00	8609,00	+1,70

Джерело: побудовано за даними [4]

Так, частка податків на доходи стабільно збільшується, проте податки на внутрішні товари та послуги за останній рік стали займати менший відсоток від усіх надходжень, а частка рентної плати за користування надрами вже декілька років зменшується. Це може бути пов'язано з тим, що ускладняється контроль за повнотою надходження цих платежів до державного бюджету та виникають ризики для зниження надокористувачами податкових зобов'язань за користування надрами [5, с. 58].

Таким чином, сучасна система справляння рентних платежів в Україні охоплює усі важливі об'єкти оподаткування та спрямована на формування фінансових ресурсів держави. Рентну плату за користування надрами можна вважати найбільш впливовим їх джерелом і вагомим природно-ресурсним платежем, його частка в структурі надходжень рентних платежів за спеціальне використання природних ресурсів є найвищою. При цьому, сучасний стан справляння рентної плати за користування надрами є стабільним, але існує загроза зменшення її частки в структурі усіх податкових надходжень. Для запобігання цього уряд України щорічно переглядає ставки рентної плати та посилюється контроль за її справлянням. Проте не варто забувати, що надмірне вилучення рентного доходу з боку держави понад оптимального рівня може призводити до скорочення інвестицій у галузь видобувної промисловості з подальшою переорієнтацією потоків капіталу в інші сфери бізнесу.

Література:

1. Звіти про виконання законів про Державний бюджет України на 2016–2019 роки. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 10.03.2020).
2. Голян В.А. Плата за природні ресурси в умовах децентралізації: інвестиційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 7. С. 7–16.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-IV зі змінами та доповненнями. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 10.03.2020).
4. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2020).
5. Логацький В.М. Удосконалення методів визначення ставок оподаткування за користування надрами для видобутку природного газу. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 3. С. 58–70.

Кононова О.Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та маркетингу,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

В умовах відкритого ринку та загострення рівня міжнародних конкурентних позицій ринкового простору галузей економіки виникає об'єктивна потреба в нових методичних підходах до встановлення фактичного стану та проблем стратегічного управління, оцінки рівня ефективності фактичних та прогнозних стратегій. Дієві та професійні методики оцінки є передумовою оптимізації функціонування розвитку суб'єктів галузі, запорукою покращення на всіх економічних рівнях. При цьому, використання класичних стратегій без адаптації та врахування умов та факторів впливу, галузевих особливостей може обумовити виникнення проблем, загроз, помилок та упущення можливостей. З огляду на те, що на сучасному етапі розвитку наукової думки відсутні ґрунтовні, універсальні підходи щодо оцінки ефективності стратегічного розвитку певних галузей економіки, існує необхідність вивчення та вирішення зазначеної проблеми. Вказана актуальність пояснюється як недостатнім розробленням теоретико-методичної сфери, так і проблемами в практичній площині. Зокрема, тим, що стратегічні помилки суб'єктів певних галузей економіки не тільки негативно впливають на їх фінансово-економічний, організаційний стан, але і погіршують низку процесів, що обумовлюють кризові явища в соціально-економічній сфері держави, територій тощо. Відповідно, актуальним для сучасної економічної думки є вирішення проблем оцінки ефективності стратегій розвитку. Систематизація та аналіз сучасних підходів щодо оцінки ефективності стратегій розвитку суб'єктів галузей економіки дали нам змогу встановити основні невирішені завдання методичного забезпечення за вказаним напрямком, сформулювати універсальний підхід та показники відносно застосування в будівельній галузі.

Питання методичного забезпечення оцінки ефективності стратегій розвитку розглядались в дослідженні через призму

підходів, виокремлених нами за низкою класифікаційних ознак, зокрема:

1) підходом, що пов'язаний із проведенням прогностної оцінки виробничих, техніко-економічних, фінансових, соціальних показників розвитку суб'єкта галузі. Встановлено, що автори даного підходу висувають варіант прогностного аналізу досягнення кількісних результатів за певними сферами (фінансово-економічною, соціальною) (автори О. Гудзь, О. Мусійовська (2018 р.) [2]) та варіант оцінки прогностних показників за ключовими параметрами стратегічного управління через використання інтегрального показника (автор Ю. Бойко (2009 р.) [1]);

2) підходами, основанийми на застосуванні методу порівняльного аналізу прогностних і фактичних результатів впровадження стратегії розвитку, що обумовлюють встановлення відповідного очікуваного ефекту (автори І. Гурков (2004 р.) [3, с. 205], І. Ніконова (2012 р.) [7], М. Ходоровський, Є. Алексєнко (2009 р.) [8], П. Хорват (2000 р.) [9]). Доведено, що умови зазначеного підходу часто передбачають використання основних показників, сформульованих в положеннях першого наукового підходу. Зокрема, визначено, що пропонується у якості оціночних результатів розглядати виробничі, техніко-економічні, фінансові, соціальні та інші показники розвитку суб'єкта галузі;

3) підходами, сформульованими із застосуванням порівняльної, динамічної, комплексної системи показників, які визначають рівень ефективності за основними результатами щодо кожного з стратегічних напрямків управління суб'єкта галузі. В рамках зазначеного підходу його авторка (Е. Доржиєва) (2014 р.) [4, с. 116–118]) пропонує використовувати порівняльну, постійну оцінку виконання планових стратегічних орієнтирів за кожним з напрямків функціонування. Зазначений підхід характеризується як напрямок щодо оцінки ефективності впровадження стратегій розвитку суб'єктів галузі за кожним структурним напрямком;

4) підходами, які передбачають методичне забезпечення оцінки ефектів щодо розвитку різних сфер функціонування суб'єктів галузі без їх дослідження в рамках єдиного комплексного показника (автори Ю. Єфімичев, О. Трофімов (2010 р.) [5, с. 32–37], А. Казанцев, Л. Мінделлі (2004 р.) [6, с. 385]);

5) підходом, визначеним в контексті форми трьохмірної моделі ефективності, в положеннях якої враховано якість прогностної стратегії розвитку, якість механізму реалізації стратегії розвитку та рівень стратегічної ефективності (авторка К. Шишкова (2012 р.) [10]);

6) підходами, які пов'язані з дослідженням ефективності стратегій розвитку відповідно до певних критеріїв (відмічено, що зазначені підходи мають локальний характер стосовно загальної системи вивчення рівня ефективності стратегічного розвитку суб'єкта галузі (автори А. Томпсон, А. Стрікланд (2003 р.) [11]);

7) авторським підходом, сформульованим у вигляді уніфікованого методичного забезпечення оцінки ефективності стратегій розвитку суб'єктів будівельної галузі України, яке передбачає використання кількісного аналізу, враховує вивчення як основних стратегічних орієнтирів, так і показників за основними сферами діяльності;

8) авторським підходом, який передбачає методичне забезпечення порядку прогнозної та фактичної оцінки ефективності впровадження стратегії коопетиції для інтегрованого об'єднання в сучасних умовах функціонування суб'єктів будівельної галузі України.

Представлений та обґрунтований в дослідженні авторський підхід включає універсальне методичне забезпечення оцінки ефективності стратегій розвитку суб'єктів будівельної галузі України, воно ґрунтується на застосуванні положень кількісного аналізу, передбачає дослідження загальних стратегічних орієнтирів, показників за основними сферами діяльності (фінансово-економічною, інвестиційною та інноваційною). Важливою характеристикою авторської методики є те, що її умовами передбачено розрахунок рівня відповідності стратегії розвитку реалізованому потенціалу, рівня ефективності впровадження планової (задекларованої) стратегії розвитку підприємства через використання таких вихідних оціночних параметрів, які відповідають особливостям економічної діяльності суб'єктів будівельної галузі.

Наведений авторський підхід, пов'язаний з методичним забезпеченням порядку прогнозної та фактичної оцінки ефективності впровадження стратегії коопетиції для інтегрованого об'єднання в сучасних умовах функціонування суб'єктів будівельної галузі України сформульований із застосуванням кількісних показників оцінювання, адаптованого показника синергетичного (додаткового) ефекту від реалізації зазначеного інтеграційного заходу. Визначено перелік основних індикативних показників, зміна яких демонструє отримання синергетичного ефекту від коопетиції, це, зокрема, показник росту виручки (доходу) від реалізації будівельної продукції (послуг), показник прибутку, показник скорочення витрат від об'єднання порівняно з аналогічними результатами функціонування структурних учасників окремо. Необхідно відмітити, що представлене обґрун-

тування має наукову новизну, оскільки хоча застосування стратегії коопетиції для суб'єктів будівельної галузі України і адаптовано з польського досвіду, вперше визначено методичне забезпечення оцінки його впровадження на різних рівнях.

Було здійснено систематизацію та аналіз джерельної бази дослідження проблеми оцінки ефективності стратегій розвитку в економічній думці. Визначено загальні наукові підходи, положення яких проаналізовано та враховано в авторських пропозиціях щодо методичного забезпечення даної проблематики. Доведено відсутність універсального підходу щодо оцінки зазначеного напрямку, зазначено основні переваги та дискусійні аспекти поглядів науковців. Визначено положення розглянутих наукових підходів, які використано та враховано при створенні авторських пропозицій.

Література:

1. Бойко Ю.А. Методика оценки стратегического планирования на предприятии. Оценка эффективности стратегического планирования на промышленном предприятии. *Российское предпринимательство*. 2009. № 5(1). С. 32–41.
2. Гудзь О.І., Мусійовська О.Б. Методичний підхід до обґрунтування стратегії розвитку підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Вип. 22. С. 334–340.
3. Гурков И.Б. Стратегический менеджмент организации. Москва : ТЕИС, 2004. 239 с.
4. Доржиева Э.Л. Формирование и реализация инновационной стратегии развития промышленных корпораций : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Иркутск, 2014. 144 с.
5. Ефимычев Ю.И., Трофимов О.В. Концептуальные основы стратегии инновационного развития промышленных предприятий. Н. Новгород : Изд-во ННГУ им. Н.И. Лобачевского, 2010. 273 с.
6. Казанцев А.К., Минделли Л.Э. Основы инновационного менеджмента. Москва : Экономика, 2004. 475 с.
7. Никонова И.А. Проектный анализ и проектное финансирование. Москва : Альпина Паблишер, 2012. 154 с.
8. Ходоровский М.Я., Алексенко Е.В. Подходы к оценке эффективности стратегии организации. *Вестник УГТУ-УПИ*. 2009. № 3. С. 4–21.
9. Хорват П. Сбалансированная система показателей как средство управления предприятием. *Проблемы теории и практики управления*. 2000. № 4. С. 118–122.
10. Шишкова Е.А. Способы оценки эффективности реализации стратегии развития компании. *Экономический журнал*. 2012. № 26. С. 111–117.
11. Thompson A.A., Strickland A. J. Strategic management concepts and cases. Boston McGraw-Hill. – Irwin, 2003. 1049 p.

Лихін Д.А.

*заступник начальника управління, полковник,
Південне територіальне управління внутрішнього аудиту*

Крамаренко І.В.

*заступник начальника управління, полковник,
Південне територіальне управління внутрішнього аудиту*

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕНИМИ ДЕРЖАВНИМИ СТАНДАРТАМИ

Відповідно до Зведеного стратегічного плану діяльності з внутрішнього аудиту у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту на 2019-2021 роки стратегічної цілю для внутрішнього аудиту визначено, що в 2023 році необхідно досягнути та в подальшому забезпечувати повну відповідність діяльності Міжнародним основам професійної практики внутрішнього аудиту.

Нами було проведено дослідження із порівняння запроваджених в Україні Стандартів внутрішнього аудиту, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247 та Міжнародними професійними стандартами внутрішнього аудиту (СВА) в частині здійснення ризик орієнтованого планування. Результати дослідження відображено в таблиці 1.

Міжнародні професійні стандарти внутрішнього аудиту (ІІА)	Стандарти внутрішнього аудиту запроваджені в Україні (затвердженні наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247)
1	2
2010 – Планування Керівник внутрішнього аудиту повинен розробити ризик-орієнтований план для визначення пріоритетів функції внутрішнього аудиту, які відповідають цілям організації.	2.2. Піврічні плани проведення внутрішнього аудиту формуються на підставі оцінки ризиків у діяльності установи та визначають теми внутрішніх аудитів.
2010.A1 – План завдань функції внутрішнього аудиту повинен базуватися на документально оформленій оцінці ризиків, що проводиться щонайменше раз на рік.	2.2. Піврічні плани проведення внутрішнього аудиту формуються на підставі оцінки ризиків у діяльності установи та визначають теми внутрішніх аудитів.

1	2
В даному процесі повинні розглядатися побажання вищого виконавчого керівництва та ради.	2.3. При плануванні проведення внутрішнього аудиту працівником підрозділу внутрішнього аудиту береться до уваги система управління ризиками, що застосовується в установі. У разі відсутності в установі системи управління ризиками працівником підрозділу внутрішнього аудиту застосовується власне судження про ризики в діяльності установи після консультацій, проведених з керівництвом установи та посадовими особами установи, які безпосередньо відповідають за функції, процеси, що охоплюються внутрішнім аудитом (далі – відповідальні за діяльність). 2.4. Оцінка ризиків передбачає визначення ймовірності настання подій та розміру їх наслідків, які негативно впливатимуть на: – виконання завдань і досягнення цілей установою, визначених у стратегічних та річних планах установи; – ефективність планування, виконання та результату виконання бюджетних програм; – якість надання адміністративних послуг та здійснення контрольно-наглядових функцій, завдань, визначених для установи актами законодавства; – стан збереження активів та інформації; – стан управління державним майном; – правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності.

1	2
2010.A2 – Керівник внутрішнього аудиту повинен з'ясовувати та враховувати очікування вищого виконавчого керівництва, ради та інших зацікавлених осіб відносно оцінок і висновків внутрішнього аудиту.	Стандартами не передбачено надання консультативних послуг
2010.K1 – Керівнику внутрішнього аудиту слід розглядати прийняття консультаційного завдання, виходячи з того, наскільки таке завдання може покращити управління ризиками, додати вартості та покращити діяльність організації. Прийняті завдання повинні включатися до плану.	Стандартами не передбачено надання консультативних послуг

Так, у запроваджених в Україні Стандартах внутрішнього аудиту в порівнянні з Міжнародними стандартами «розмите» поняття, щодо складення на підставі оцінки ризиків планів діяльності з внутрішнього аудиту, а саме що він повинен бути націлений на досягнення ключових цілей та стратегій відомством, пов'язаних з ними ризиків та процесів управління ризиками.

Не зосереджено увагу, щодо:

- обов'язкового врахування очікувань вищого керівництва та інших зацікавлених осіб відносно оцінок і висновків внутрішнього аудиту;
- складання ризик-орієнтованих планів на підставі документально оформленої оцінці ризиків, що проводиться щонайменше раз на рік.

Відповідно до стандартів Інституту внутрішніх аудиторів Плани аудиту повинні бути ризик-орієнтованими. Керівник внутрішнього аудиту повинен скласти ризик-орієнтовані плани для визначення пріоритетів внутрішнього аудиту, які відповідають цілям організації (Стандарт 2010).

План роботи внутрішнього аудиту має базуватися на формалізованій оцінці ризиків, що проводиться, щонайменше, раз на рік. Керівник внутрішнього аудиту повинен з'ясовувати та враховувати очікування вищого керівництва, органу управління та інших зацікавлених сторін щодо думки та висновків внутрішнього аудиту (Стандарт 2010.A1).

Висновок: за ключовими напрямками стандарти діяльності з планування внутрішнього аудиту відповідають Міжнародним професійним стандартам внутрішнього аудиту (СВА).

Проте, для забезпечення найбільшої результативності від діяльності Служби внутрішнього аудиту (її цінності), необхідно при плануванні її діяльності зосередити увагу на для досягнення визначених цілей та стратегій всім відомством (Міністерством оборони України).

Література:

1. Стандарти внутрішнього контролю в Міністерстві оборони та Збройних Силах України, затверджені Міністром оборони України від 04.07.2016. URL: http://www.mil.gov.ua/content/pdf/vnytr_control/Internal%20Control%20Standards_ukr.pdf.
2. «Положення про Міністерство оборони України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-п>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 57 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-2017-п>.
4. Мазка С.А. Служба внутрішнього аудиту в Міністерстві оборони України. *Актуальні проблеми національної економіки в інтересах оборони і безпеки держави та шляхи їх вирішення: матеріали науково-практичного семінару* (Київ, 30 травня 2017 р.) / ред. І.М. Ткач ; Національний університет оборони ім. Івана Черняхівського. Київ, 2017. С. 95–96.

Продіус О.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту,
Одеський національний політехнічний університет*

КОНЦЕТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Повільні темпи в підвищенні рівня життя і поглиблення нерівності сприяли політичної поляризації та підриву соціальної згуртованості в багатьох розвинених країнах і країнах з ринковою економікою. Це призвело до формування глобального консенсусу щодо необхідності створення більш всеохоплюючої та стійкої моделі зростання та розвитку, що сприяє підвищенню рівня життя для всіх, який позначили як концепцію інклюзивної зростання і розвитку.

Концепція інклюзивної зростання розширює поняття традиційного економічного зростання і включає в себе важливість розвитку людського капіталу, безпеки навколишнього середовища та соціального захисту всіх груп населення, а особливо незахищених груп [1].

Існує досить багато визначень поняття «інклюзивний розвиток». Так, вчені Світового банку визначають: інклюзивний розвиток – це сталий швидкий розвиток усіх галузей економіки, що залучає значну частину трудових ресурсів країни і характеризується рівністю можливостей у доступі до ринку праці та ресурсів. При цьому головний акцент робиться на продуктивній зайнятості всіх груп працездатного населення як важливої умови зниження рівня бідності, що є головною метою інклюзивного розвитку. В його основі лежить також необхідність забезпечення участі всіх верств населення країни у процесі зростання як з точки зору прийняття рішень, так і у формуванні факторів зростання. Повинні бути створені рівні можливості для усього населення в реалізації власного людського потенціалу незалежно від місця проживання і соціально-економічних умов, статі і віку [1–2].

Концепція інклюзивного економічного зростання є особливо актуальною для України в зв'язку з тим, що наша держава зайняла лише 49 місце серед 74 країн, що розвиваються відповідно до індексу інклюзивності економічного розвитку. Зазначений індекс оцінює ступінь поширеності позитивних ефектів економічного зростання для всіх верств населення, про що свідчать дані щорічного дослідження індексу The Inclusive Development Index (IDI) 2018 опубліковані на сайті Всесвітнього економічного форуму в Давосі [3].

Інклюзивний підхід прагне інтегрувати дослідження різних форм бідності і поведінки людини, обумовленого проблемами виживання. Процес добування необхідних ресурсів стає перетворенням доступом до природного і людського капіталів, вимагає певних навичок забезпечення доходів соціальної організації домогосподарств. На думку розробників інклюзивного підходу, важливість валового внутрішнього продукту (ВВП), як головного показника ефективності економіки занадто перебільшені, викликані наступними обмеженнями: ресурсне багатство і зростання ВВП слабо пов'язані з соціальними результатами, механізм не вимірює якість товарів, послуг і результати інновацій, пропадає споживчий надлишок, що важливо в вимірі зміни реальних доходів і споживання; не можливо виміряти інтелектуальні інвестиції, вкладення в фізичні активи; не виявляються джерела багатства або бідності, не має функції розподілу доходів, не диференціюють

учасників, не має можливості передбачення змін, які можуть мати глибокі наслідки для суспільства.

Фахівці Фонду Рокфеллера, що займаються розробкою теоретичних і практичних проблем інклюзивної економіки, дають п'ять характеристик інклюзивної економіки: участь населення, рівноправність, зростання, стійкість і стабільність.

1. Не дивлячись на відмінності, люди мають рівні можливості в повній мірі брати участь в економічному житті і впливати на його майбутнє. Цьому сприяють прозорість і однаковість правил і норм.

2. Забезпечення вертикальної мобільності для більшого числа людей, особливо з бідних і соціально незахищених верств населення.

3. Економічне зростання має включати такі напрямки, які характеризують не тільки матеріальне, а й соціальне благополуччя.

4. Учасники економіки володіють достатньою впевненістю в своєму майбутньому, тому економічні системи стають більш стійкими до можливих потрясінь.

5. Інклюзивність, відкриваючи можливість реалізації потенціалу всіх груп працівників, забезпечує благополуччя.

В цілому ж Фонд вважає «інклюзивною» таку економіку, в якій створені і постійно розширюються можливості для реалізації особистісного потенціалу тих, хто стикається з найбільшими перешкодами для свого соціального просування.

Інклюзивні зміни сприятимуть розвитку громадянського суспільства, оскільки тут здійснюється перехід від задоволення масових потреб до задоволення індивідуальних потреб, чого не в змозі врахувати і здійснити держава, будучи інститутом задоволення усереднених соціальних потреб.

Для компаній інклюзивна економіка складається з двох окремих аспектів. Один з них полягає в інклюзивній політиці праці та зайнятості. Наприклад, компанія може прагнути до того, щоб її персонал був неоднорідний, і наймати співробітників, які володіють не занадто широкими можливостями на ринку праці, наприклад осіб з обмеженими можливостями. Інший аспект акцентує увагу на інклюзивному ринку розповсюдження. Тобто компанія сприяє розвитку інклюзивності шляхом забезпечення основних потреб тих, хто знаходиться за межею бідності.

Таким чином, основними цілями інклюзивного сталого розвитку є не просто збільшення ВВП, але й всебічний розвиток людського капіталу; високий рівень зайнятості населення, інвестування в освіту та охорону здоров'я; скорочення нерівності та бідності, вдосконалення системи соціального захисту, підви-

щення якості життя громадян, особливо найбільш незахищених верств населення: дітей, жінок, людей похилого віку; розвиток соціальної активності, підвищення участі громадян в економічному житті, а не тільки в розподілі та споживанні доходу; захист навколишнього середовища, підвищення ефективності використання природних ресурсів, перехід економіки на «зелені принципи»; поширення переваг економічного зростання на всі регіони країни, територіальна єдність країни з позицій рівня економічного розвитку та якості життя; територіальне вирівнювання та усунення регіональних диспропорцій [2].

Згідно інклюзивної економіки кожна людина повинна бути задіяна в процесі трудової діяльності з урахуванням індивідуальних здібностей. Роботодавці повинні проводити оцінку потенціалу своїх співробітників і використовувати їх можливості найбільш ефективно. Для досягнення максимального результату роботи свого персоналу роботодавцям слід враховувати, наприклад, такі фактори, як професійний розвиток співробітників і забезпечення безпеки їх здоров'я. Неоднорідність персоналу – не тільки соціально значуще явище, воно також надає компаніям різні можливості і є розумним кроком в умовах браку кадрів на ринку. Особливо сьогодні, коли кількість осіб з обмеженими можливостями досягла 2,5 млн. чол. (або 6,1% від загальної чисельності населення України), більшість з них особи працездатного віку, для яких проблеми реабілітації, соціального захисту тісно пов'язані з необхідністю забезпечення їх працевлаштування. Практичне втілення концепції інклюзивного розвитку дозволяє кожній людині усвідомити свою важливість та цінність у формуванні середовища свого існування, а також приймати активну участь у економічному житті суспільства за рахунок гармонійного поєднання зміни кількісних та якісних параметрів. Основою інклюзивного розвитку має стати збільшення зайнятості населення та створення нових робочих місць, зростання підприємницьких ініціатив і масова інноваційна діяльність, вирішення соціальних проблем в суспільстві і формування політики, спрямованої на соціальний захист окремих соціальних категорій і вирівнювання доходів.

Література:

1. Тищенко А.П. Інклюзивное развитие национальной экономики Украины: предпосылки и доминанты формирования стратегии управления. *Бизнес Информ.* 2019. № 9. С. 71–79.
2. Решетило В.П. Концепція інклюзивного сталого розвитку та її реалізація в умовах децентралізації. *Міжнародна науково-практична*

інтернет-конференція «Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення». URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/download/2427/2306>.

3. Власенко Ю.Г. Міжнародні підходи до методики оцінки інклюзивності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 24. Ч. 1. С. 70–74.

Русавська В.А.

*кандидат історичних наук, професор,
Київський національний університет культури і мистецтв*

Чеботаєва Т.С.

*магістрант,
Київський національний університет культури і мистецтв*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ В ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Сучасне українське суспільство знаходиться в складному трансформаційному процесі різних перетворень, які торкаються всіх аспектів життєдіяльності країни. Це спричиняє формування низки нових завдань перед вітчизняною економікою, вирішення яких на сьогодні є досить актуальними, в тому числі і для закладів ресторанного бізнесу, щодо відповідності ресторанних послуг в площині реальному часу і змінних процесів різних сфер суспільства.

Залежність конкурентоспроможності функціонування закладів ресторанного господарства від трансформаційних процесів вимагає від усіх суб'єктів господарської діяльності ініціативних дій з проектування механізмів докорінного реформування всієї системи індустрії гостинності.

У вирішенні проблеми підвищення конкурентоспроможності закладів ресторанного бізнесу, якість продукції та послуг займає головне місце. Якщо продукція та послуги закладу ресторанного господарства користуються попитом, що свідчить про високу якість та відповідність вимогам споживачів, критеріям, стандартам та нормативним документам, можна робити висновок, що підприємство є конкурентоспроможним на ринку ресторанних послуг. Вимоги до якості не є постійними, вони динамічно

змінюються, підвищуються з розвитком науково-технічного прогресу, зростанням рівня життя населення, а також підвищенням попиту на продукцію та послуги.

Розглядаючи заклад ресторанного бізнесу, як єдиний, цілісний живий організм, в якому всі, без виключення, процеси комплексно взаємопов'язані в систему управління якістю продукції та послуг, варто досліджувати з позиції комплексності і цілісності.

Сьогодні Україна швидкими темпами рухається за європейським вектором розвитку, де в рамках підписаної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС урядовці взяли на себе зобов'язання наблизити національне законодавство до законодавства європейських країн. Тому важливою є дія Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», що регулює відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів, у тому числі й у галузі санітарних та фітосанітарних заходів [1].

Наказом № 446 Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08.08.2019р. «Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення заходу державного контролю у формі аудиту постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР» затверджено акт, що складається за результатами проведення заходу державного контролю у формі аудиту постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР [2].

Принципи НАССР реалізуються через впровадження системи НАССР. НАССР – це система управління безпечністю харчових продуктів, за допомогою якої визначають, оцінюють і контролюють небезпечні чинники, важливі для безпечності харчових продуктів. НАССР не є системою з нульовим ризиком, але вона спонукає до мінімізації ризику від потенційно небезпечних чинників у харчових продуктах. Базуючись на сучасних науково обґрунтованих вимогах, ця система забезпечує превентивний підхід і дає можливість ефективно управляти безпекою харчових продуктів. Ця система набула визнання й отримала поширення у країнах Європи [3].

Принципи НАССР – це фокусування на ідентифікації, моніторингу та контролі небезпек в критичних контрольних точках визначених скрізь виробничий ланцюг (рис. 1) [4].

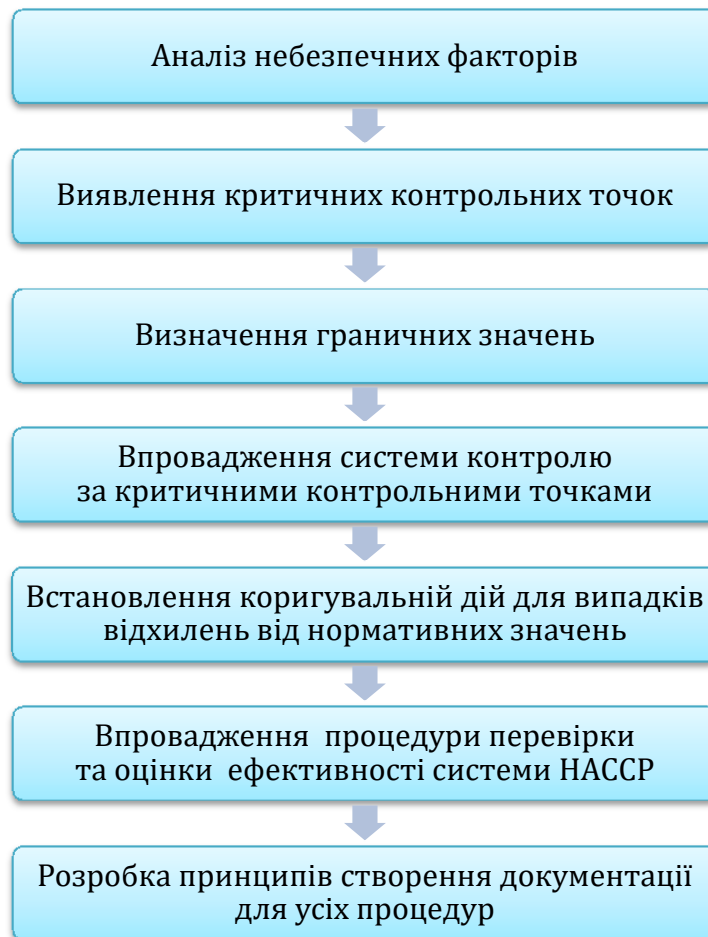

Рис. 1. Принципи системи НАССР

Основна причина впровадження системи НАССР – це ефективне управління якістю та безпекою харчових продуктів. У країнах Європи і США її практикують уже кілька десятиліть.

На сьогодні це один з небагатьох інструментів захисту репутації для закладів ресторанного бізнесу. Так, дійсно впровадження цієї системи контролю вимагає матеріальних витрат з боку рестораторів. Але в довгостроковій перспективі всі учасники процесу сервісного обслуговування, від закладів до їх клієнтів, отримують значні переваги в провадженні безпечного ресторанного бізнесу, реалізації закладами та отриманні споживачами якісних харчових продуктів та сервісних послуг.

Процес проведення заходу державного контролю, у формі аудиту системи НАССР або його окремої дії фіксується оператором ринку або уповноваженою ним особою, посадовою особою компетентного органу та/або його територіального органу із засобами аудіотехніки або відеотехніки [2].

Перелік основних програм-передумов щодо проведення заходу державного контролю у формі аудиту системи НАССР наведено на рис. 2.

Рис. 2. Перелік основних програм-передумов щодо проведення заходу державного контролю у формі аудиту системи НАССР

Таким чином, виходячи із теоретичних та практичних аспектів системи управління якістю продукції та послуг, можна зробити висновок, що управління якістю продукції та послуг є досить складним процесом, який охоплює усі напрями управлінської діяльності підприємств ресторанного господарства. Поняття якості продукції та послуг може розглядатися з різних сторін, але головним критерієм є здатність задовольняти потреби та вимоги споживачів, що постійно змінюються. Ефективна система управління якістю продукції та послуг повинна включати

в себе сукупність принципів, методів та функцій управління, що орієнтуються на постійне підвищення показників якості, задоволення потреб споживачів та зменшення рівня витрат.

Світові принципи удосконалення системи управління якістю продукції та послуг ґрунтуються на оптимальному співвідношенні складових системи управління підприємством. Основними цілями відомих концепцій є підвищення рівня якості, забезпечення оперативного реагування на зміни та отримання оптимального прибутку.

Методологічний інструментарій системи управління якістю продукції та послуг у ресторанному бізнесі України знаходиться на етапі розвитку та розширення. Вітчизняні підприємства орієнтуються на вимоги, що зазначені в європейських та міжнародних стандартах, щодо забезпечення якості. Підприємства національного ринку ресторанних послуг використовують різноманітні методи управління та створюють замкнутий процес, що починається з виявлення потреб ринку, потім задовольняє ці потреби, а також проходить етапи постійного вдосконалення якості продукції та послуг і підвищення конкурентоспроможності.

Література:

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.97 р. № 771/97-ВР. – Редакція від 16.01.2020.
2. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства №446 «Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення заходу державного контролю у формі аудиту постійно діючих процедур, заснованих на принципах HACCP» від 08.08.2019 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0980-19#Text>.
3. Управління якістю продукції та послуг у готельно-ресторанному господарстві: навч. посібник / О.Ю. Давидова, І.М. Писаревський, Р.С. Ладиженська; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 468 с.
4. Сайт Міжнародної організації зі стандартизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iso.org/ru/home.html>.

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**
ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

3 квітня 2021 року

*Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних
несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами,
не обов'язково відображають позицію редакції.*

Матеріали друкуються за авторською редакцією.

Підписано до друку 26.04.2021 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. ар. 5,58.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0421-119.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони + +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28,
+38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.